

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος δέκατος τρίτος

Συνδρομή ἑτησία: Ἐν Ἑλλάδι: πρ. 12. ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους, καὶ εἰς ἑταίρια: — Γραφεῖον τῆς Διοικήσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6

13 Ἰουνίου 1882

ΑΘΗΝΑΙΣ

[Ἱστορικὸν διήγημα Φερδινάνδου Γρηγοροβίου.
Μετάφρασις Σπυρ. Π. Λάμπρου].

Συνόλιον: 181 σελ. 367.

III

Ὁ κατάλογος τῶν ὁδοιπορικῶν σταθμῶν ἀπὸ Βορδιγάλων εἰς Ἱερουσόλυμα, ὁ συνπαχθεὶς ἤδη ἐν ἔτει 333 πρὸς χρῆσιν τῶν ἐκ τῆς Δύσεως προσκυνητῶν, περιγράφει τὴν ὁδὸν ἀπὸ τοῦ προαστείου Δάφνης παρὰ τὴν Ἀντιόχειαν μέχρι τῆς ἁγίας πόλεως. Πιθανῶς δὲ καὶ ἡ Εὐδοκία τὴν αὐτὴν ἐπαρῆθη ὁδόν¹.

Ἦγε δ' αὐτὴ ἡ ὁδὸς ἀπὸ τοῦ προαστείου ἐκεῖνου παραλλήλως τῶν ἀκτῶν τῆς Μεσογείου διὰ τῆς Λαοδικείας καὶ τῆς Τριπόλεως, ἔπειτα δὲ διὰ τῆς Βηρυτοῦ καὶ τῶν ἀρχαίων φοινικικῶν πόλεων Σιδῶνος καὶ Τύρου, αἵτινες ἀκόμη ἦσαν διάσημοι διὰ τὰ πολυτελῆ αὐτῶν ὑφάσματα καὶ τὰ πορφυροβαφεῖα. Διηκύνετο δὲ κατόπιν εἰς τὴν Πτολεμαίδα καὶ προὐχώρει, διερχομένη παρὰ τὸ Κάρμηλον ὄρος εἰς τὴν πολυπληθῆ πόλιν Καισάρειαν, ἔθλα ἐπερατοῦτο ἡ ἐπαρχία Συρία καὶ ἤρχιζεν ἡ Ἰουδαία.

Ὁ βυζαντινὸς διοικητὴς τῆς Παλαιστίνης, ὅστις διέμενεν αὐτόθι, καὶ ὁ ἐπίσκοπος τῆς μεγάλης ταύτης μητροπόλεως ἐδεξιώθησαν αὐτόθι τὴν αυτοκράτειραν καὶ ὠδήγησαν αὐτὴν περαιτέρω διὰ τῆς Μαξιμιουπόλεως, τῆς Στραδέλλας, τῆς Σκυθοπόλεως εἰς Ἄσερ καὶ Νεάπολιν ἢ Σίιμα, ὅθεν μέχρι τῆς Ἱερουσαλῆμ ἐκάλουον τοὺς προσκυνητὰς πολλοὶ παλαιοὶ τόποι πρὸς ἐπίσκεψιν χωρῶν ὧν τὴν ἀνάμνησιν εἶχε καταστήσει ἱερὸν ἡ ἱστορία τῆς Γραφῆς.

Ἡ Μελάνη ἐξῆλθεν εἰς ὑπάντησιν τῆς αυτοκράτειρας συνοδουμένη δὲ ὑπὸ ταύτης τῆς Ῥωμαίας ἡ Εὐδοκία εἰσῆλθεν εἰς Ἱερουσαλῆμ. Συνδυασμὸς τῶν γεγονότων ἀνυπολόγιστος εἶχεν ἀγάγει αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἐλαιῶνων τῶν πατρῶων αὐτῆς Ἀθηνῶν εἰς τὴν φοινικοτρόφον ἀπωτάτην πόλιν τοῦ Δαυὶδ καὶ Σολομῶντος. Αἱ δύο αὗται θαυμασταὶ πόλεις ἐσήμαινον δι' αὐτὴν τὴν ἀφειρηθῆσαν καὶ τὸ τέμα τοῦ βίου της, ἀμφοτέραι δ' ἦσαν οἱ ἀντίθετοι πόλοι τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ.

Ἡ Ἑλλάς ἦτο ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, αἱ δ' Ἀθή-

1. Itinerarium Hierosolymitanum ἐκδ. Wesseling.

ναὶ τὸ προσκύνημα τῶν ἐθνικῶν. Ἐπι δ' ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀνθρωπότητι, καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Χριστιανοῖς, ὁ ὑπέμετρος πόνθος ὁ ἐλκύνων αὐτοὺς πρὸς τὴν πατρίδα τῶν μεγίστων πνευμάτων τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τὰ σεβάσματα αὐτῆς μνημεῖα. Ἀλλὰ τὸν λαμπρὸν τοῦτον τῶν Ἑλλήνων κόσμον εἶχε καταδικάσει εἰς θάνατον Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος.

Ἡ ἁγία Γραφὴ ἀπεδίωξε τὸν Ὀμηρον. Ὅτι δὲ ὑπῆρξαν ἡ Ἑλλάς καὶ αἱ Ἀθῆναι διὰ τὴν ἀρχαίαν ἀνθρωπότητα, τοῦτο ἦσαν νῦν διὰ τὴν νέαν ἡ Χαλκιστίνην καὶ ἡ Ἱερουσαλῆμ.

Ἡ ἄφιξις τῆς Εὐδοκίας ὑπῆρξε συμβάν μέγα διὰ ταύτην τὴν πόλιν. Καὶ μετέβηκινον μὲν αὐτότε ἀπειροὶ προσκυνηταὶ ἐκ πᾶσιν τῶν χωρῶν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ἀλλ' ἀπὸ τῶν χρόνων Ἑλένης τῆς μητρὸς τοῦ Κωνσταντίνου οὔτε αυτοκράτωρ τις οὔτε αυτοκράτειρα εἶχε προσκυνήσει τὸν ἐν αὐτῇ τάφον τοῦ Σωτήρος. Ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῶν Ἰουδαίων, ἐν ἣ ἐκ τῶν φρονῶν ἀνδρῶν πτωχῶν καὶ μεγαλοψύχων εἶχον ἐκπηγάσει αἱ θρησκευτικαὶ ἐκεῖναι ἰδέαι αἱ καταβαλοῦσαι τὴν χριστιανικὴν δεσποτείαν τῶν ἀρχαίων θεῶν, τὴν ἐπιφανῆ σοφίαν τῶν φιλοσόφων καὶ τὸν ὅλον ἀρχαῖον πολιτισμὸν, ἐπέθικεν ἡ Εὐδοκία κόσμου ὅλως ξένου αὐτῆ, πρὸς ὃν οὐδὲν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ αὐτῆς παρελθόντος ἠδύνατο νὰ συνδυάσῃ. Ὅλον αὐτῆς τὸ δαιμόνιον, τὰ δῶρα τῶν Μουσῶν, ἡ γνῶσις τῆς Ἑλληνίδος ἐπιστήμης καὶ τέχνης ἦσαν οὐδαμινὰ ἐπὶ τοῦ ξηροῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ εἶχον βαθεῖαι ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Ἡ δὲ κλειὴ πρὸς τὰ μυστήρια τῆς Ἱερουσαλῆμ ἠδύνατο νὰ εὑρεθῆ μόνον ἐν καρδίᾳ πλήρει τοῦ αἰσθήματος τῆς πίστεως, θεοσεβείας βαθυτάτης καὶ τελείας ἀπκρήσεως τῶν ἐγκοσμίων, ὅποια ἦσαν τὰ αἰσθήματα τὰ καθαγιασάντα τὴν ψυχὴν τῆς Μελάνης.

Οὐδὲν πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτῆς συγγενές, οὐδὲν ἑλληνικόν, οὐχὶ μνημεῖα τῆς ἱστορίας οὐδὲ τῆς τέχνης ἔργα περικαλλῆ, οὐδὲ σχολεῖα τῆς ἐπιστήμης εὑρεν ἡ αυτοκράτειρα ἐν τῇ μικρᾷ Ἱερουσαλῆμ. Βοεῖπιά τινα παλκιῶν κτιρίων, ἰδίως τειχῶν καὶ ὀχυρωμάτων, ὡς αἱ πύργοι Ἰππικὸς, Φασάηλος καὶ Μαριάμμη, ἀνεκάλουν ἀκόμη εἰς τὴν μνήμην τοὺς χρόνους τῆς ἐγχωρίου τῶν Ἰουδαίων βασιλείας καὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων κυριαρχίας. Ἐπι ἴστατο ἄνω τῆς κοιλάδος Ἰωσαφάτ τὸ ὑπὸ τὸ σνομα «τάφοι τῶν βασιλέων» διστάσημον μνημεῖον,

ὑπερ ὑπῆρξεν ὁ τάφος τῆς τὸν Ἰουδαϊσμὸν δε-
χθείσης βασιλίσσης τῆς Ἀδικθηνῆς Ἑλένης. Τού-
του ὁ μὲν Τίτος ἐρείσθη, ὁ δὲ Παυσανίας ὁ τῆς
Ἑλλάδος περιηγητῆς οὐκ ἄνευ ὑπερβολῆς ἐκήρυ-
ξεν αὐτὸ παράλληλον τοῦ ἐν Ἀλικαρνασσῶ μαυ-
σωλείου¹.

Ἐκαλεῖτο δ' ἔτι ἡ Ἰερουσαλήμ Αἰλία Καπιτω-
λιάς, συνέπιπτε δὲ νὰ φέρῃ καὶ αὐτὴ ἡ Εὐδοκία
τὸ ὑπερήφανον αὐτοκρατορικὸν ὄνομα Αἰλία. Εἶχε
δὲ ὀνομάσει οὕτως ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς, κατα-
πνίξας ἐντὸς βρυμάτων αἵματος τὴν τελευταίαν
δύσελπιν ἐπανάστασιν τῶν Ἰουδαίων κατὰ τῶν Ῥω-
μαίων ὑπὸ τὸν φανατικὸν Βαρκοχέβαν, τὴν νέαν
ἀποικίαν ἣν εἶχεν ἐγκαταστήσει ἐπὶ τῶν ἐρείπιων
τῆς ὑπὸ τοῦ Τίτου καταστραφείσης πόλεως ἀφι-
ερώσας εἰς τὸν Καπιτωλίον Δία. Πάντα δὲ τὰ μνη-
μεῖα ἅτινα ἐθεωροῦντο αὐτόθι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων
καὶ Χριστιανῶν ὡς τίμια εἶχον καταστραφῆ ὑπὸ τῶν
Ῥωμαίων μετὰ κακῆς προθέσεως καὶ ἐλησμονήθη-
σαν. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομώντος,
τοῦ παλαιωτάτου ἱεροῦ κέντρο τοῦ μονοθεϊσμοῦ,
ἐκτίσθη ναὸς τοῦ Διὸς, τὸν δὲ χωσθέντα τάφον
τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ ἠτίμασεν ἱερὸν τῆς
πανδημοῦ Ἀφροδίτης. Μόνον δ' ἐπὶ τῶν χρόνων
τοῦ Κωνσταντίνου ἐκηρυχίθη ὁ βέβηλος οὗτος
ναὸς τῆς Κύπριδος, ὅτε λέγεται ὅτι ἐν τοῖς ἐρει-
πίοις τῶν θεμελίων ἀνευρέθη ὁ Ἅγιος Τάφος. Ἡ
διεσέβης ἀυγοῦστα Ἑλένη ἐπανέδωκεν αὐτὸν εἰς
τὴν λατρείαν τῶν Χριστιανῶν ἐν ἔτει 326² καὶ ὁ
Κωνσταντίνος ἔκτισεν ἔπειτα ἐπ' αὐτοῦ μὲν μαρ-
μάρινον εὐκτήριον, ἐγγὺς δ' αὐτοῦ ἐκκλησίαν λαμ-
πράν, ἐγκαινιάσθησαν ἐν ἔτει 336.

18³

Ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, ἐν Βηθλεὲμ, ἐν
τῷ ἄλσει Μαμβρῆ, τῇ ἔδρᾳ τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἐν
ἄλλοις τόποις ὁ Κωνσταντίνος καὶ ἡ Ἑλένη εἶχον
ἰδρύσει ἐκκλησίας, τὴν δὲ παρακμάσσαν Ἰερου-
σαλήμ ἀνύψωσαν καταστήσαντες αὐτὴν τοῦ λά-
χιστον τὸ ἱερώτατον προσκύνημα τοῦ Χριστιανι-
σμοῦ. Ἡ πόλις τοῦ Δαυὶδ ἢ μᾶλλον τοῦ Ἀδρια-
νοῦ ἦτο ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Κωνσταντίνου οὐ-
τως ἔρημος, ὥστε ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστοριογράφος
Εὐσέβιος διεσέβηται ὅτι αὐτόθι δὲν ὑπῆρχεν
οὐδὲ μία Ἰουδαϊκὴ οἰκία ἐν ἣ Ἑλλην τις ἠδύνατο
νὰ κατοικήσῃ. Ἰουδαῖοι ἐν γένει δὲν ἦσαν αὐτόθι
ἐγκατεστημένοι².

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς εἶχεν ἐλδιώξει διὰ

1. Παυσαν. Ἀρκαδ. VIII, σ. 16. Κατὰ τὴν ἐπι-
πολίαν διαθεβαίωσιν αὐτοῦ ἡ μαρμαρίνη πόλις τοῦ
τάφου τούτου ἦνοιγε καὶ ἔκλειεν ἀφ' ἑαυτῆς καθ' ὡρι-
σμένην ἡμέραν. Robinson, Biblical researches in
Palestine, I, σ. 528 κ. ε. καὶ Grätz, Gesch. der
Juden III, σ. 433.

2. Εὐσέβιος ὑπομν. εἰς Παλμοῦς. LXIX, σ. 382
παρὰ τῷ Wesseling-Dissert. zum Itinerar. Hiero-
solum, σ. 540.

παντὸς ἐν τῆς Ἰερουσαλήμ τοὺς Ἰουδαίους κατοί-
κους, ἢ δ' ἀπάνθρωπος αὐτοῦ ἀπαγόρευσις ἔμεινεν
ἰσχύουσα ἐπὶ αἰῶνας ὅλους. Μόνον δ' ἔπαξ κατ' ἔ-
τος ἐπετρέπετο εἰς τοὺς ἀτυχεῖς Ἑβραίους νὰ ἐπι-
θῶσι τῆς ἀγίας αὐτῶν πόλεως, ἵνα κατὰ τὴν ἡ-
μέραν τῆς καταστραφῆς αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Τίτου ἐ-
πισκεθῶσι τὸν χώρον ἕνθα ἕκειτό ποτε ὁ ναὸς
τῶν καὶ κλαύσωσι καὶ στερονοκοπηθῶσι διὰ τὴν
τύχην αὐτῶν. Ἔτι δὲ κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα
καὶ κατόπιν ἴσταντο αὐτόθι δύο ἀνδριάντες τοῦ
Ἀδριανοῦ, ὧν ὁ ἕτερος ἐριππος¹. Ἐγγὺς δ' αὐ-
τῶν ἕκειτο λίθος τετροπημένος, ὃν οἱ Ἰουδαῖοι ἤ-
λειπον δι' ἐλαίου κατὰ τὴν πένθιμον ἐκείνην ἡ-
μέραν ἔπειτα δ' ἔσχιζον ὀδυνηρῶς κραυγάζοντες
τὰ ἱμάτια αὐτῶν καὶ ἀπῆρχοντο πάλιν².

Μόνον ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς ἀπέτρεψεν ἐν ἔ-
τει 362 τὴν ἀπαγόρευσιν ἐκείνην καὶ ἐπέτρεψεν
εἰς τοὺς ἐν Γαλιλαίᾳ διαμένοντας Ἰουδαίους νὰ
ἐγκατασταθῶσι πάλιν ἐν τῇ Ἰερουσαλήμ. Θέλων ἐκ-
μίστους κατὰ τῶν Χριστιανῶν ν' ἀνεγείρῃ πάντας
τοὺς πάλαι ὀνομαστοὺς λαοὺς, παρώτρυνε καὶ τὸν
Ἰουδαϊκὸν λαὸν νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὸν ναὸν τοῦ
Σολομώντος. Οἱ δ' εὐεργετηθέντες Ἑβραῖοι ἤρ-
ξαντο πράγματι τῆς ἀνακτίσεως, ἀλλ' ὁ θάνατος
τοῦ μεγάλου αὐτῶν προστάτου κατέβριψε πάλιν
τὸ ἔργον καὶ ἐξεδίωξε πάλιν αὐτοὺς ἐκ τῆς πό-
λεως. Καὶ κατὰ τὸ πέρασ δὲ τοῦ τετάρτου καὶ
τῆς ἀρχῆς τοῦ πέμπτου αἰῶνος, ὅτε ἔζη ἐν Βη-
θλεὲμ ὁ πατὴρ τῆς ἐκκλησίας Ἰερώνυμος, ἐπετρέ-
πετο αὐτοῖς ἢ εἰς τὴν Ἰερουσαλήμ μεταβάσας μόνον
κατὰ τὴν μίαν ἐκείνην ἡμέραν.

Ἐν δὲ Τιβεριάδι τῇ παραθαλασσίᾳ ὑρίσταντο
ἔτι ἡ μεγάλη συναγωγὴ, τὸ κέντρον τοῦ πνευμα-
τικοῦ τῶν Ἰουδαίων βίου καὶ οἶοναι τὸ πνευσι-
στήμιον αὐτῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντίνος εἶ-
χεν ἀναγνωρίσει αὐτόθι ὡς ἀρχηγὸν πασῶν τῶν ἐν
τῷ κράτει Ἰουδαϊκῶν κοινοτήτων πατριαρχίαν, οὗ
τὸ ἡγεμονικὸν ἀξίωμα μετεβιβάζετο κληρονομι-
κῶς ἐν τῇ φυλῇ Διήλ. Κατὰ δὲ τὸν τέταρτον αἰ-
ῶνα οὗτος ἔλαβε καὶ τὸν τίτλον *illustris*, ὅστις
ἀπεδίδατο μόνον εἰς τοὺς ἐπιφανεστάτους ἄρχον-
τας τοῦ κράτους. Ἀλλὰ καὶ τὸ δίπλωμα ἐπιτί-
μου ἐπάρχου (*praefectus honorarius*) παρεχω-
ρεῖτο ἐκ χάριτος εἰς τὸν μὲν ἢ τὸν δὲ τῶν δια-
πρεπόντων πατριαρχῶν³. Ἀλλ' ἐν ἔτει 418 ὁ Θεο-
δόσιος ἀφῆρσεν ἀπὸ τοῦ Ἰουδαίου Πατριαρχοῦ
Γαμαλιήλ τὸν τίτλον ἐκείνον ἕνεκα καταγρήσεως
τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ περὶ τὴν οἰκοδόμησιν νέων συν-
αγωγῶν καὶ ἕνεκα προσηλυτισμοῦ. Ἐπιτοὺς δ' ἐξέ-
λιπε καθόλου τὸ Ἰουδαϊκὸν πατριαρχεῖον, τὸ τε-

1. Robinson I, σ. 438.

2. Itiner. Hierosol. σ. 591.

3. Περὶ τῶν τίτλων τῶν πατριαρχῶν *spectabilis*,
clarissimus, *illustris* ἴδ. Ugolini, Thesaur. Antiq.
sacerar. IV, σ. 704. Περὶ δὲ τῶν πατριαρχῶν ἴδ.
Grätz, Gesch. der Juden IV, σ. 331.

λευταῖον λείψανον παμπαλαίων θεσμῶν τοῦ Ἑβραϊ-
κοῦ παρελθόντος¹.

Οὕτω δ' αὐστηροὶ ὑπῆρχον οἱ νόμοι τοῦ νεώ-
τερου Θεοδοσίου κατὰ τῶν Ἰουδαίων, ὥστε ὁ νεώ-
τατος τῶν ἱστοριογράφων τοῦ λαοῦ τούτου εἶπεν,
ὅτι δι' αὐτοῦ ἤρξατο ὁ μέσος αἰὼν διὰ τοὺς Ἰου-
δαίους. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπίβηεν αὐτοὺς καὶ ἐν Κων-
σταντινουπόλει, ὅθεν πιθανῶς ἐξεδιώχθησαν, ὡς
ἐξηλάθησαν κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ ὑπὸ
τοῦ βιαίου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου. Ἡ
δὲ συναγωγὴ αὐτῶν, ἣν ἀντὶ πολλοῦ χρήματος ἀ-
δείξ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου εἶχον οἰκοδομήσει
ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῇ κα-
λουμένῃ *Χαλκοκρατεία*, διαταγῇ τοῦ ἐγγόνου ἐ-
κείνου μετατέθη εἰς ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου².

Ὁ μικρὸς πληθυσμὸς τῆς Ἰερουσαλήμ συνέ-
κειτο ὡς τὸ πλεῖστον ἐκ Σύρων, Φοινίκων καὶ
τῶν ἀπογόνων τῆς ἀποικίας τοῦ Ἀδριανοῦ ἣτις
εἶχε συμπληρωθῆ δι' ἐποικισμοῦ Ἀραμαίων. Ἦτο
δὲ χριστιανικὴ, ἀλλ' ἠρόθυμοι ἔτι κρυφίως τινας
εἰδωλολάτρως, ἐπειδὴ ἡ ἀρχαία θρησκεία τῆς Συ-
ρίας, ἰδίως δ' ἡ λατρεία τῆς Ἀστάρτης καὶ τοῦ
Μίθρα, διατηρεῖτο καὶ ἐν τῆς τόποις τῆς Παλαι-
στίνης μετὰ τοιαύτης ἐπιμονῆς, ὥστε ταύστην
διατάγματα Θεοδοσίου τοῦ Β' προὐκάλεσαν πολ-
λὰς ἐπαναστάσεις τῶν εἰς τὴν παλαιὰν πίστιν ἐμ-
μενόντων ἐν ταύτῃ τῇ ἐπαρχίᾳ.

Ὁ Ἑλλήν πατὴρ τῆς ἐκκλησίας Γρηγόριος ὁ
Νύσσης ὅστις ἀπέθανε τῷ 394 ἔγραψε λίαν σκο-
τεινὴν εἰκόνα τῆς ἠλικῆς διακρίσεως τῶν κατοί-
κων τῆς Ἰερουσαλήμ. Εἶχε δ' ἀρετὴν εὐλαβί-
αν, ἢ ἀποτρέψῃ τοὺς προσκυνητὰς ἀπὸ τῆς
ἐκείσε μεταβάσεως, ἐπειδὴ ἄσται τῆς Ἀνατολῆς
αἱ πόλεις ἦσαν μεμολυσμένα ὑπὸ κακῶν ἐπιδη-
μικῶν μετὰ πολλῶν δὲ μεγαλειτέρως βδελυγμίας
ἐστιγματίστας τὴν μοιχείας, κλοπῶν, εἰδωλολατρῶν,
φαρμακείων καὶ δολοφόνων πεπληρωμένην Ἰερου-
σαλήμ³. Ἀλλ' ὁ ἰδεώδης πόθος τῶν Χριστιανῶν ὁ
ἐλκύων αὐτοὺς πρὸς τοὺς χώρους τῆς λατρείας
αὐτῶν ἐξωράιζε τὰ γῆνα ταῦτα Σόδομα ἐν τῇ
φαντασίᾳ αὐτῶν καὶ μετέπλαττεν εἰς παράδεισον
οὐράνιον. Αἱ ἐνδημοῦσαι κακίαι τῆς Ἰερουσαλήμ,
ὡς ἐπολλαπλασίαζον διηνεκῶς αἱ ἐπιπρόσθετοι
τυχοδιωκτῶν μεταβιόντων αὐτοῖς ἐπὶ προσκυ-
νήσει, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀρνήσωσι τὴν ἄρρητον εὐ-
τυχίαν τῆς αὐτόθι δικυνοῆς ἢ νὰ προσέβωσι τὴν
λάμπριν τὴν περιβάλλουσαν τὸν Γολγοθᾶν, τὸ ὄ-
ρος τῶν Ἐλαιῶν καὶ τὴν Βηθλεὲμ, τὰ ὄρη καὶ
τὰς κοιλάδας τῆς Παλαιστίνης καὶ τὸν ἱερὸν πο-
ταμὸν Ἰορδάνην.

Ἦδη ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Ἀποστόλων, μάλιστα

1. Κωδ. Θεοδοσ. VI, 8, 22. Ἐδικτον τῆς 20 Ὀκτωβρίου
418.

2. Θεοφάνης I, 158. Ὁ Κεδρηνός I, 581 διηγείται
περὶ τῆς οἰκοδομῆσεως ταύτης τῆς συναγωγῆς κατ' αὐ-
τὸν φαίνεται κλεισθεῖσα ἤδη ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Α'.

3. Ἰδ. τὰ χωρία παρὰ τῷ Wesseling σ. 530—540.

δ' ἀπὸ τῶν τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς Ἑλένης
ἐκείνης, ἣτις διὰ τῆς προσκυνήσεως αὐτῆς εἶχεν
ἐλκύσει τὰ βλέμματα πάντων τῶν Χριστιανῶν
ἐπὶ τὴν Ἰερουσαλήμ καὶ, οὕτως εἰπεῖν, εἶχεν ἀνα-
καλύψει αὐτὴν ἐκ νέου, αἱ χώραι ἐκείναι ἦσαν τὸ
τέμα τῆς χάριτος τῆς ὅλης Χριστιανότητος. Ὡς
πρὸ αὐτοῦ ὁ Ἑλλήν Ὀριγένης, οὕτως εἶχεν ἔλθει
ἐν ἔτει 386 καὶ ὁ Λατίνος πατὴρ τῆς ἐκκλησίας
Ἰερώνυμος εἰς Ἰερουσαλήμ, ἀκολουθούμενος ὑπὸ
τῆς εὐσεβοῦς αὐτοῦ φίλης Παύλας. Ἡ εὐγενὴς
αὐτῇ Ῥωμαία Ἰδρυσε μόνην τινα ἐν Βηθλεὲμ, ἐν ἣ
ἐγκαθιδρόθη καὶ διέμεινεν ὁ Ἰερώνυμος. Καὶ ἐ-
κείνος δ' ἐγνώρισεν ἐκ τοῦ ἐγγυὸς τὰς κακίας τῶν
Ἰερουσαλιμιτῶν, αἱ δὲ κρίσεις αὐτοῦ ἐπεκύρουν
τὰς τοῦ συγχρόνου αὐτοῦ Γρηγορίου Νύσσης¹. Ἐν-
ταῦθα δ' ἔγραψε τὴν διάσημον μετάρρησιν τῆς
Γραφῆς, τὴν Βουλγάταν, ἐφ' ᾧ σκοπῶ ἐξέμαθε
τὴν Ἑβραϊκὴν. Αὐτόθι δὲ μετέφρασε καὶ ἐπηνύξησε
καὶ τὸ Ὀνομαστικὸν τοῦ Εὐσεβίου, τὴν σπου-
δαίαν περιγραφὴν καὶ ἐξήγησιν τῶν ἱερῶν τόπων
τῆς Ἰερουσαλήμ καὶ τῆς Παλαιστίνης.

Ἐν Βηθλεὲμ εἶχε μάθει ὁ Ἰερώνυμος τὴν ἁλω-
σιν τῆς μεγάλης Ῥώμης ὑπὸ τῶν Γόθων τοῦ Ἀ-
λαρίχου καὶ ὀδυνηρῶς ἐθρήνησεν αὐτήν. Ἐκεῖ δὲ
καὶ ἀπέθανε προσδύτης ἐνενηκοντούτης, δεκαο-
κτῶ ἔτη πρὸ τῆς ἀφίξεως τῆς Εὐδοκίας.

Πολλοὶ προσκυνηταὶ ἐκ τῆς Δύσεως ἀπέμεινον
ἐν τῇ Ἰερουσαλήμ. ἵνα περὶ αὐτοὺς τὸν βίον ἐν ταῖς
αὐτόθι μοναῖς. Πλὴν δὲ τῆς Αἰγύπτου ἐν οὐδαμῶ
ἐπαρχίᾳ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους ὑπῆρχον οὕτω πολ-
λοὶ τὸ πλεῖθος μοναχοὶ καὶ ἀσκηταὶ ὡς ἐν Πα-
λαιστίνῃ. ἕνθα εἰσῆγαγεν αὐτοὺς ἐκ τῆς κοιλά-
δος τοῦ Νείλου ὁ Ἰλαρίων κατὰ τὰ μέσα τοῦ τε-
τάρτου αἰῶνος. Εἶχον δ' ἐγκατασταθῆ περὶ τὴν
ἀγίαν πόλιν ἐν ὄρεσι, κοιλάσι καὶ ἐρήμοις, ὡς οἱ
σύντροφοι αὐτῶν ἐν τῇ ἐρήμῃ τῆς Θεβαΐδος. Τοι-
αύτας δὲ συστάδας κεχωρισμένον ἀσκητικῶν κα-
λυθῶν ἢ ἄντρων ἐγάλου λαύρας καὶ διέκρινον αὐ-
τὰς ἀπὸ τῶν κοινοβίων ἢ μοναστηρίων. Μεταξὺ
δὲ τούτων ἐπιφανὲς ἦτο τότε ἰδίως τὸ μοναστή-
ριον τοῦ ἀββᾶ Εὐθυμίου ὅπερ εἶχεν ἐγκαινιάσει ἐν
ἔτει 428 ὁ πατριάρχης Ἰουβεναλίος².

Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἰερουσαλήμ ἦτο ἡ παλαιό-
τατη τῆς Χριστιανότητος, ὡρεῖται δὲ νὰ εἶνε καὶ
ἡ ἐπιφανεστάτη, ἐπειδὴ πρῶτος αὐτῆς ἐπίσκοπος
ὑπῆρξεν ὁ Ἰάκωβος, σωματικὸς ἀδελφὸς τοῦ Ἰα-
σοῦ. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἦτο ἑθνικὴ τῶν Ἰου-
δαίων, ἕως ἐπὶ Ἀδριανοῦ εἰσέφρησαν εἰς αὐτὴν συ-
ριακὰ καὶ ἑλληνικὰ στοιχεῖα, δι' ὧν ἐξἑλληνίσθη.
Ἡ αὐτόθι ἐπισκοπὴ ἐκαλεῖτο ἀκόμη ἐπιστήμως
Αἰλία. Τὸν δὲ τέταρτον αἰῶνα ἀνεγνωρίσθη ὡς ἀ-
ποστολικὸν ἱερόμα, τοῦ δ' ὅπερ προὐκάλεσαν ἔξιν
περὶ πρωτοκαθεδρίας πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Κιλικί-
ας.

1. Ἰδ. τὰ χωρία παρὰ Γρίβωνι, κεφ. XXIII.

2. Le Quien, Oriens christianus τόμ. Γ' ἀρ. XLIV.
Τὸν δ' αὐτόθι βίον τῶν ἐρημιτῶν περιέγραψεν ὁ Εὐά-
γριος I, κ. 21.

ρείας, επειδή αυτή ήτο ή μητρόπολις άπάσης τής Παλαιστίνης, τής Άντιοχείας έχούσης τήν πνευματικήν άρχήν άπάσης τής Άνατολής. Είτα δέ κατά τήν έν Χαλκηδόνι σύνοδον τῷ 451, ήτοι ύπέρ τά δεκατρία έτη μετά τήν προσκύνησιν τής Εύδοκίας, κατώρθωσαν ό έπίσκοπος Ίουβενάλις νάνηκηρυχθώσι τά Ίεροσόλυμα άνεξάρτητον πατριαρχεϊον έχον ύπ' έκυτό του; έν άπάση τή Παλαιστίνη θρόνου; Ο Ίουβενάλις δέ ούτος είχε γείνει γνωστός ώς μανιώδης έχθρός του Νεστορίου και έμπαθής όπαδός του Κυρίλλου έν τή συνόδω τής Έρέσου, έντεϋθεν δέ πάντως θά έγνωρίζεν αυτόν ή Εύδοκία!

[Έπαισι σούχος].

Γνωστόν ότι ό Άλέξανδρος Δουμάς, μεταξύ των πολλών αυτού έργων, συνέγραψε και «Άπομνημονεύματα του Ίωσήφ Γαριβάλδη», έν οίς μετά της συνήθους από τῷ άπαραιλλου τέχνης και χάριτος ιστορεί λεπτομερώς και ζωηρότατα τούς άγώνας του άρτι έλιπόντος μεγάλου Ίταλου πατριώτου έν τε τή νοτίω Άμερικη και κατόπιν έν Ίταλίη, παριστών αυτόν τόν στρατηγόν διηγούμιον άφελώς τόν πλήρη περιπετειών και κινδύνων βίον του. Έκ του βιβλίου τούτου παραλαμβάνομεν τά τρία πρώτα κεφάλαια, έν οίς περιγράφεται ή παιδική ήλικία του Γαριβάλδη, πιστεύοντες ότι εύάρεστον παρέχομεν άνάγνωσμα εις τούς συνδρομητάς τής «Εστίας».

Σ. τ. Δ.

ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΓΑΡΙΒΑΛΔΗ

Έγεννήθη έν Νίκαιαν τήν 22 Ίουλίου 1807 ούχι μόνον έντός τής αυτής οικίας αλλά έντός του αυτού δωματίου όπου έγεννήθη ό Μασσένας. Ο ένδοξος στρατάρχης ήτον, ώς είνε γνωστόν, υίός άρτοποιού. Τό ισόγειον τής οικίας είνε μέχρι τής σήμερον άρτοποιεϊον. Πρίν όμως διηγήσω περί έμαυτού, άς μοί επιτραπή νά εΐπω τινά περί των εξαίρέτων γονέων μου, των οποίων ό έντιμος χαρκτηρ και ή μεγάλη φιλοστοργία έχον τσαύτην επιρροήν επί τής άνατροφής μου και επί των φυσικών μου διαθέσεων.

Ο πατήρ μου Δομένικος Γαριβάλδης, γεννηθείς εις Χιαδάρην, ήτο υίός ναυτικού και ναυτικός ό ίδιος· οί άρθαλμοί του ανοιχθέντες είδον τήν θάλασσαν, επί τής οποίας ώφειλε νά διαγάγη σχεδόν άπασαν τήν ζωήν του. Βεβαίως άπειχε του νά έχη τās γνώσεις, άς έχουσι συνήθως οί άνθρωποι του επγγέλλματός του, και πρό πάντων οί τής ήμετέρας εποχής. Έλαβε τās ναυτικές γνώσεις του ούχι εις ειδικήν σχολήν, άλλ' έντός των πλοίων του πάππου μου. Μετά ταύτα έδιοικει ιδίόν του πλοϊον, και πάντοτε έτύγγανον αίσιας εκθάσεως αί επιχειρήσεις του. Έν τῷ βίω αυτού ύπέστη πολυάριθμα συμβεβηκότα, τά μόν εύτυχη τά δέ άτυχη, και πολλάκις ήμουςα νά λέγωσιν ότι ήδύνατο ν' άφήση ήμās πλουσιωτέρους. Άλλ' όλίγον με ένδιαφέρει τό τοιοϋτον. Ήτο έλεύθερος ό δυστυχής πατήρ νά εξαδέυση όπως έπεθύ-

1. Qui en. έν τῷ ρ. Γ'.

μει χρήματα τοσοϋτον επιμόχθως άποκτηθέντα, και τῷ εΐμαι εύγνώμων διά τό όλίγον όπερ μοί άφηκεν. Άλλως τε ύπάρχει τι τό όποϊον ούδέμιν άμφιβολίαν άρίνει περί τής στοργής του· ότι έξ όλων των χρημάτων, άτινα έριψεν εις τόν άέρα, τά διά τήν άνατροφήν μου καταβλήθέντα είσι τά όλισθήσαντα των χειρών του μετά τής μεγαλειτέρας ευχαριστήσεως, μολοντί ή άνατροφή αυτή ύπῆρξε βαρϋ φορτίον ώς πρός τήν θέσιν τής καταστάσεώς του.

Μη νομίση όμως ό άναγνώστης ότι ή άνατροφή αυτή ήτο έντελώς άριστοκρατική. Οχι· ό πατήρ μου δέν μ' έδίδασκεν οϋτε τήν γυμναστικήν, οϋτε τήν όπλασκήν, οϋτε τήν ίππασίαν. Έδιδάχθην τήν γυμναστικήν άνέρπων επί των προτόνων και όλισθαίνων επί των σχοινίων· τήν όπλασκήν ύπερασπιζόμενος τήν κεφαλήν μου και προσπαθών νά σχίσω τήν κεφαλήν των άλλων· τήν δέ ίππασίαν, λαμβάνων παραδειγμα εκ των πρώτων ίππέων του κόσμου, τούτέστι των Ρότσων.

Η μόνη σωματική εξάσκησης τής νεότητός μου (και διά ταύτην άκόμη δέν έχον διάδάσκαλον) ήτο τό κολυμβήμα. Πότε και πώς έμαθον νά κολυμβώ δέν ένθυμούμαι· μοί φαίνεται ότι πάντοτε έγνώριζον αυτό, και ότι έγεννήθη άμφίβιος. Ως τε μ' όλην τήν μικράν επιθυμίαν ήν πάντες οί γνωστοί μου γνωρίζουν ότι έχω εις τό νά πλέκω τόν πανηγυρϊκόν μου, λέγω άπλως, χωρίς νά στοχάζωμαι ότι πρόπει τις νά καυχήθη δι' αυτό, ότι είμι εις των επιτηδειοτέρων κολυμβητών. Δέν πρόπει λοιπόν νά καυχώμαι, οϋτης έγνωσμένης τής έμπιστοσύνης ήν είχον εις έμαυτόν, άν ποτέ δέν έδίστασα νά βρωθώ εις τήν θάλασσαν όπως σώσω τήν ζωήν τινος των όμοϊων μου.

Άλλως τε, έν ό πατήρ μου δέν μ' έμαθε ταύτας τās ασκήσεις, τούτο ήτο σφάλμα μάλλον του αϊώνος ή ιδιόν του. Κατά τήν εποχήν εκείνην οί Ιερείς ήσαν οί άπόλυτοι κύριοι του Ήδεμοντίου, και αί σταθεράι αυτών προσπαθείαι, ή επίμονος αυτών εργασία έτεινε μάλλον εις τό νά καταστήσωσι τούς νέους άνωφελεις και όκηρούς μοναχούς ή πολιτας επιτηδείους εις τήν ύπηρεσίαν τής πατρίδος των. Προσέτι και ό μέγας έρωσ όν έτρεπε πρός τά τέκνα του ό δυστυχής πατήρ μου ήνάγκαζεν αυτόν νά φοβήται και αυτά άκόμη τά έχη πάσης σπουδής δυναμένης εις τό μέλλον νά επιφέρη κίνδυνόν τινά εις ήμās.

Όσον διά τήν μητέρα μου, Ρόζαν Ραγιούνδου, κηρύττω μεθ' ύπερηφανίας ότι ήτο τό πρότυπον γυναικείας άρετής. Έκαστος υίός όφείλει άναμφιβόλως νά εΐπη περί τής μητρός του ό,τι λέγω περί τής έμης, άλλ' ούδεις θέλει εΐπει αυτό μετά μεγαλειτέρας πεποιθήσεως. Μία των μεγαλειτέρων πικριών τής ζωής μου ήτο και έσται τό ότι δέν ήδυνήθην ν' άποκαταστήσω αυτήν εύτυχη, άλλ' εκ του έναντίου έλύπησα και κατέστησα όδυνηράς τās τελευταίας ήμέρας τής ύ-

πάρξεώς της! Ο Θεός μόνος γινώσκει τās άγωνίας άς έπροξένησεν αυτή τό βιψοκίνδυνον σταδίον μου, διότι ό Θεός μόνος γινώσκει τό άμεινον τής πρός έμέ φιλοστοργίας της. Έκν ύπάρχη αγαθόν τι εις τήν καρδίαν μου αίσθημα, όμολογώ ότι έξ αυτής τό απέκτισα. Ο άγγελϊκός χαρκτηρ της δέν ήδύνατο είμη νά έχη τό αντίτυπόν του εις έμέ. Μήπως εις τήν πρός τās δυστυχίας εύσπλαγγνίαν της, εις τήν πρός τās όδύνας συμπάθειάν της, δέν χρεωστώ τόν μάλλον τούτον έρωτα ή νά εΐπω μάλλον τήν μεγάλην ταύτην εύσπλαγγνίαν πρός τήν πατρίδα μου; εύσπλαγγνίαν ήτις άντημείβη διά τής αγάπης και τής συμπαθείας των δυστυχών συμπατριωτών μου; Δέν είμαι βεβαίως δεισιδαίμων, άλλ' έν τούτοις επιβεβαιώ ότι εις τά δεινότερα τής ζωής μου συμβάντα, ότε ό Ωλεανός έβρυχάτο ύπό τήν τρόπιδα και κατά των πλευρών του πλοίου μου, όπερ άνύθουεν ώς φελλόν επί των κυμάτων, ότε αί σφίριξι έσύριζον εις τά ότά μου ώς ό τρικυμιώδης άνεμος, ότε αί βολίδες έπιπτον βροχηδόν περίξ έμού ώς ή χλάζα, έβλεπον αυτήν πάντοτε γονυπετούσαν, βεθυησμένην εις τήν προσευχήν, κύπτουσαν κάτωθεν των ποδών του παντοδύναμου, όν έπεκαλείτο ύπέρ έμού του τέκνου των σπλάγγνων της· και εκείνο όπερ μοί έδιδεν εκείνην τήν καταπληκτικήν ένίοτε γενναιοότητα ήτο ή πεποιθήσις, ότι άδύνατον ήτο νά μοί συμβη δυστυχία. ένόσω τοιαύτη άγία γυνή, τοιοϋτος άγγελος έδέετο ύπέρ έμού.

οί πρώτοι μου χρόνιας.

Διήγγων τά πρώτα νεανικά μου έτη ώς όλα τά παιδία έν τῷ μέσῳ των γελώτων και των κλαυθμών, φίλος μάλλον των ήδονών ή των εργασιών, των διασκεδάσεων ή τής σπουδής, όπτε δέν ώφελούμην (ώς ώφειλον νά πράξω έν ήμην σωφρονέστερος), εκ των θυσιών όσας οί γονεΐς μου ύπέρ έμού κατέβαλον. Έκτακτον οϋδέν μοί συνέβη εις τήν ήλικίαν ταύτην. Έσχον καλήν καρδίαν ήτις μοί έδωρήθη παρά Θεου και παρά τής μητρός μου· και τās παραφοράς ταύτης τής καλής καρδίας κατ' άρέσκειαν πάντοτε ήχαρίστησα. Είχον συμπάθειαν πρός πᾶν ό,τι ήτο μικρόν, άσθενές και πάσχον· ή εύσπλαγγνία αυτή έφθανε και μέχρι των ζώων, ή μάλλον ήρχιζεν εκ των ζώων. Ένθυμούμαι ήμέραν τινά ότι εύρον ένα γρούλον, και έφερσα αυτόν εις τό δωμάτιόν μου, όπου ένώ έπαιζον μετ' αυτού, τόν συνελάθον μετά τής άδεξιόστητος εκείνης, ή μάλλον μετά τής θηριωδίας εκείνης τής παιδικής ήλικίας, και τῷ απέσπασα τόν ένα πόδα· τούτο τό συμβᾶν εις τόσον βαθμόν με έηλιψεν, όπτε έμεινα πολλές ώρας κλεισιμένος εις τό δωμάτιόν μου και κλαίων πικρώς. Άλλοτε πάλιν, πορευόμενος πρός κυνηγεσίαν μεθ' ένός των εξαδέλφων μου εις τό Βλρ, έστάθην επί τής όχθης μιας τάφρου, όπου αί πλύντριας συνείθιζον νά πλύνωσι τά πανία των, και όπου κατ'

εκείνην τήν στιγμήν γυνή τις ένησχολείτο εις τό νά πλύνη. Άγνοώ πώς έτυχε νά πέση εις τό ύδωρ. Μόλην δέ τήν μικράν ήλικίαν μου (διότι ήμην μόλις όκταετής) έβρίβηην εις τό ύδωρ και έσωσα αυτήν. Διηγούμαι τούτο διά ν' άποδείξω πόσον φυσικόν είνε εις έμέ τό αίσθημα, όπερ με παρακινεί νά βοηθώ τόν όμοϊόν μου και πόσον ούδαμώς άξίζω τόν έπαινον ότι έπραξα τούτο.

Μεταξύ των διδασκάλων, όσους έχον κατά ταύτην τήν περίοδον τής ζωής μου, διατηρώ ιδιαιτέραν εύγνωμοσύνην πρός τόν γέροντα Ίωάννην και πρός τόν Κ. Άρέαν. Έκ του πρώτου όλίγα ώφελήθην, όν εύδιάθετος μάλλον νά παίζω και νά πλανώμαι, ώς προείπον, ή νά εργάζωμαι. Μοί έμεινε πρό πάντων ό έλεγχος τής συνειδήσεως ότι δέν έσπούδασα τήν άγγλικήν, ώς εύκόλως ήδυνάμην, έλεγχος όστις άνενεώθη εις τήν ψυχήν μου καθ' όλας τās περιστάσεις (και αί περιστάσεις αυται ήσαν συχνόταται) καθ' άς εύρέθην μετά Άγγλων. Εκτῆς τούτου, επειδή ό γέρον Ίωάννης ήτο οικείος, και τρόπον τινά μέλος τής οικογενείας, ή εκπαίδευσις μου καθυστέρει ένεκα τής μεγάλης μετ' αυτού οικειότητός μου. Εις τόν δεύτερον εξαίρετον διδάσκαλον χρεωστώ εκείνο τό όλίγον όπερ γνωρίζω· και πρό πάντων όφείλω πρός αυτόν αιώνιαν εύγνωμοσύνην ότι μοί έδίδαξε τήν μητρικήν μου γλώσσαν διά τής συνεχούς άναγνώσεως τής Ρωμαϊκής ιστορίας. Τό σφάλμα του νά έργα τής πατρίδος συχνάκις πράττεται εις τήν Ίταλίαν, και μάλιστα εις τήν Νίκαιαν, όπου ή πλκασίόχωρος Γαλλία έχει επιβροήν επί τής άνατροφής. Εις ταύτην λοιπόν τήν πρώτην άνάγνωσιν τής ιστορίας του έθνους μου και εις τήν πρός εκπαίδευσίν μου επιμονήν του μεγαλειτέρου μου άδελφου Άγγέλου, καθώς και εις τήν τής ώραίας γλώσσης μου μελέτην, χρεωστώ τās όλίγας ιστορϊκάς γνώσεις, άς κατώρθωσα ν' άποκτήσω, και τήν εύκόλιαν του εκφράζεσθαι.

Άποπερατώ τήν πρώτην ταύτην περίοδον τής ζωής μου διά τής διηγήσεως συμβάντος όπερ καίτοι μικρού λόγου άξιον, δίδει ιδέαν τινά περί των πρός τήν βιψοκίνδυνον ζωήν κλίσεων μου.

Βαρυόμενος τήν σχολήν και ύποφέρων ένεκα τής έδρακίας ζωής μου, έπρότεινα μίαν ήμέραν εις τινος των συντρόφων μου νά φύγωμεν εις τήν Γένουαν· άκ' έπος άμ' έργον. Πάρκαυτα εξελύσαμεν άλιευτικόν πλοϊάριον και επλέομεν πρός άνατολάς· είχμεν δέ φθάσει άπέναντι του Μονάκου, ότε λέμβος άποσταλαίσα παρά του εξαίρετου πατρός μου συνελαθε και επανέφερον ήμās κατησχυμένους εις τά έδρα. Ηγούμενός τις παρατηρήσας είχε καταμηνύσει ήμās έντεϋθεν προέρχεται ίσως ή μικρά μου πρός τούς Ιερείς συμπάθειαι. Οί συμφογάδες μου ήσαν ένθυμούμαι, ό Καισαρ Παρώδης, ό Ραφαήλ Άνδρέα και ό Σελεστίνος Βερμόνδος.

Τὰ πρῶτα ταξείδιά μου.

«Ὡ ἔαρ, νεότης τοῦ ἔτους! ὦ νεότης, ἔαρ τῆς ζωῆς! » εἶπεν ὁ Μεταστάσιος· ἄς μοι συγχωρηθῆ νὰ προσθέσω· «Πόσον τὰ πάντα ὠραίζονται ὑπὸ τὸν ἥλιον τῆς νεότητος καὶ τοῦ ἔαρος! »

Ἐπὶ τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου ἡλίου φωτιζομένη παρουσιάσθη εἰς τὰ ὄματα μου, ὦ ὠραία *Κωκισάντζα*, τὸ πρῶτον πλοῖον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἠροτοίωσα τὴν θάλασσαν. Τὰ ῥωμαλέα σου πλευρὰ, οἱ ὕψηλοι καὶ ἑλαφροὶ ἰστοί σου, τὸ ἐκτεταμένον κατὰστρωμά σου, πάντα καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἢ εἰς τὴν πρόραν σου γυναικὲς προτομή μένουσι διὰ παντὸς εἰς τὴν μνήμην μου ἐγκεκαυμένα διὰ τῆς ἀνεξάλειπτου γλυφίδος τῆς νεανικῆς μου φαντασίας! Μὲ πόσῃ χάριν, ὠραία καὶ φιλιότητι *Κωκισάντζα*, ἔκυπτον ἐπὶ τῶν κωπῶν τῶν οἱ ναυταί σου, ἀληθεῖς τύποι τῶν ἀτρομήτων ἡμῶν Αὐγουριανῶν! Μὲ ποῖαν ἀγαλλίασιν ἤρχομαι ἐπὶ τοῦ ἐξώστου διὰ ν' ἀκούσω τὰ δαμῶδη ἄσματα καὶ τοὺς ἀρμονικοὺς αὐτῶν χορούς! Ἐψάλλον ἔρωτικά ἄσματα, διότι οὐδεὶς τότε τοῖς ἐδιδάσκον ἔτερα· ὅσον δ' ἀσήμαντα καὶ ἂν ἦσαν, μ' ἔφερον εἰς κατάνυξιν, μ' ἐμέλυον. Ὡ! ἐάν ἐκεῖνα τὰ ἄσματα ἦσαν διὰ τὴν πατρίδα, ἤθελον μ' ἐνθουσιάζει, ἤθελον μὲ κάμει παρὰφρονά! Ἀλλὰ τίς νὰ τοῖς εἶπῃ τότε ὅτι ὑπῆρχεν Ἰταλία; τίς νὰ τοῖς εἶπῃ ὅτι εἴχομεν πατρίδα νὰ ἐδικαιώσωμεν ἢ νὰ ἐλευθερώσωμεν; Ὅχι, ὄχι! ἀνεστράφημεν καὶ κούνηθημεν ὡς Ἐβραῖοι φέροντες τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ ζωὴ ἔνα μόνον σκοπὸν ἔχει, τὴν ἀπόκτησιν πλοῦτου.

Ἐνῶ δὲ πικρῆρον περιχαρῆς ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τὸ πλοῖον ἐρ' οὐ ἐμελλον νὰ ἐπιβιβάσθω, ἢ μήτηρ μου θηνοῦσα προητοίμαζε τὰ τοῦ ταξείδιου ἐνδύματά μου.

Ὁ προορισμὸς μου ἦτο νὰ τρέχω εἰς τὰς θαλάσσας. Ὁ πατήρ μου ἀντέστη ἐρ' ὅσον ἠδύνατο· ἢ ἐπιθυμία τοῦ ἐξαιρέτου ἐκείνου ἀνδρὸς ἦτο ν' ἀκολουθήσω σπάδιον εἰρηνικὸν καὶ ἄνευ κινδύνων, οἷον τὸ τοῦ ἱερέως, τὸ τοῦ δικηγόρου, ἢ τὸ τοῦ ἱατροῦ, ἀλλ' ἢ ἰσχυρογνωμοσύνη μου κατίσχυσε· ὁ υἱὸς ἔβρωσε τοῦ ἐκάμθη ἑνώπιον τῆς νεανικῆς μου ἐπιμονῆς, καὶ ἐπεβιβάσθη ἐπὶ τοῦ βρικίου ἢ *Κωκισάντζα*, ἧς ἐπιλοιάργει ὁ Ἄγγελος Πισάντης ὁ τολμηρότερος τῆς θαλάσσης ἀρχηγὸς ἀρῶσους ποτὲ ἐγνώρισα.

Ἐάν τὸ ἡμέτερον ναυτικὸν ἐλάμβανε τὴν ἐλπίζομένην ἀνάπτυξιν, ὁ πλοίαρχος Πισάντης ἤθελον ἔχει δικαίωμα διοικήσεως ἐρ' ἐνὸς τῶν πρώτων πολεμικῶν πλοίων, καὶ οὐδεὶς πλοίαρχος ἤθελον εἶσθαι τολμηρότερος αὐτοῦ. Ὁ Πισάντης οὐδέποτε ἐδιοίκησε στόλον· ἀλλ' ἄς ἀποταθῶσιν εἰς αὐτὸν, καὶ πάραυτα ὁ ἴδιος σχηματίζει ἕνα, ἀρχίζων ἀπὸ τὰς λέμβους καὶ τελειῶναι εἰς τὰ τρίκρητα· ἄς πραγματοποιηθῶσι ποτε τὰ λεγόμενα, ἄς λάβῃ τότε τὴν ἐντολὴν ταύτην, καὶ ἐγγυώ-

μαι, ὅτι θέλει προσφέρει ὄφελος καὶ δόξαν εἰς τὴν πατρίδα.

Τὸ πρῶτον ταξείδιόν μου ἐγένετο μέχρις Ὀδησσοῦ· ἔκτοτε τὰ ἀκόλουθα ταξείδια κατήντησαν τόσον κοινὰ καὶ τόσον εὐκόλα ὥστε ἀνωφελὲς νὰ διηγηθῶ αὐτά.

Τὸ δεύτερον ἐταξείδευσα μέχρι τῆς Ῥώμης, πλὴν μετὰ τοῦ πατρός μου, ὅστις τοιαύτας ἀνησυχίας κατὰ τὴν πρόωγην μου ἀπουσίαν ἠσθάνθη, ὥστε ἀπεφάσισε, ἀρῶν ἐπιμόνως ἐπιθύμουν νὰ ταξείδευσω, τοῦλάχιστον νὰ συνταξείδευσω μετ' αὐτοῦ.

Ἐδιηκούμεν τὸν ἰδιόκτητον αὐτοῦ τροχωντῆρα *Σάντα Ρεπαράτα*.

Ὅποιον χάριν ἠσθάνθη ὅτε ἤκουσα ὅτι ἐμέλλομεν νὰ υπάγωμεν εἰς τὴν Ῥώμην! Ἀνέφερα ἤδη πῶς, διὰ τῶν συμβουλιῶν τοῦ ἀδελφοῦ μου, καὶ διὰ τῶν φροντίδων τοῦ ἀξίου μου διδασκάλου, αἱ σπουδαί μου ἐστράφησαν πρὸς τὴν πόλιν ταύτην, ἧτις δι' ἐμὲ, ἐνθέρμον τῆς ἀρχαιοπύτου μύστην, ἦτο ἡ πρωτεύουσα τοῦ κόσμου, ἐκθρονισμένη βασιλίς μετὰ τῶν ἀπειρῶν γιγαντικῶν θαυμαστῶν ἐρειπίων τῆς, ἐξ ἧς ὡς λαμπρὸν φῶσμα ἀναφαίνεται ἡ μνήμη παντὸς παρελθόντος μεγαλείου! οὐχὶ μόνον ἡ πρωτεύουσα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ ἡ κοίτις τῆς ἀγίας ἐκείνης θρησκείας, ἧτις ἐθραυσε τὰς ἀλύσεις τῶν δούλων, ἧτις ἐξυγένησε τὴν καταπατούμενην ἀνθρωπότητα τῆς θρησκείας ἐκείνης, ἧς οἱ μὲν πρῶτοι, οἱ ἀληθεῖς ἀπόστολοι, ἐχρημάτισαν οἱ ἐγκαθιδρυταὶ τῶν ἐθνῶν, οἱ χειρῆται τῶν λαῶν, οἱ δὲ διεφθαρμένοι, νόθοι, ἐμπαροῦντο αὐτὴν ἐκείνων διὰ λόγου, ἀλήθειας, τῆς Ἰταλίας ματίτης, ἐπώλησαν εἰς τοὺς ξένους τὴν μητέρα των, ἢ διὰ νὰ εἶπω μᾶλλον, τὴν μητέρα πάντων ἡμῶν. Ὅχι, ὄχι! ἡ Ῥώμη ἦν ἐθλεπον εἰς τὰ νεανικὰ ὄνειροπολήματα δὲν ἦτο ἀπλῶς ἡ Ῥώμη τοῦ παρελθόντος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ Ῥώμη τοῦ μέλλοντος, φέρουσα ἐντὸς τῶν ἀλπίων αὐτῆς τὴν ἀναγεννητήριον ἰδέαν λαοῦ καταδεδωγμένου ὑπὸ τῆς ζήλοτυπίας τῶν κυβερνήσεων, διότι ἐγεννήθη μέγας, διότι ἐθάδισεν ἐπὶ κεραλῆς τῶν ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν πολιτικὸν ὀδηγηθέντων ἐθνῶν.

Ὡ Ῥώμη! ὅτε διενούμην τὴν δυστυχίαν σου, τὴν ταπεινώσιν σου, τὸ μαρτύριόν σου, ἄνωτέρα καὶ προσφιλέστερα παντὸς ἀντικειμένου παρίστασιν εἰς τὴν φαντασίαν μου. Σὲ ἠγάπων μετ' ὅλης τῆς ψυχικῆς μου δυνάμεως, οὐχὶ μόνον κατὰ τοὺς μεγαλοπρεπεῖς ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας τοῦ μεγαλείου σου ἀγῶνας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ ἐλάχιστα ἀκόμη συμβάντα, ἅτινα συνέλεγον ἐντὸς τῆς καρδίας μου ὡς πολύτιμόν τι κειμήλιον!!

Καὶ ἐντὶ νὰ ἐλαττωθῇ ὁ πρὸς τὴν Ῥώμην ἔβρωσε μου κούνησε διὰ τῆς ἀπουσίας καὶ τῆς ἐξορίας. Συχνὰ, συχνότατα, εἰς θαλάσσας τοῖς γιλιάδας λεύγας ἀπ' αὐτῆς ἀπομεμαρτυμένος, ἐδεόμην τοῦ

Παντοδυνάμου ὅπως ἐπανίδω αὐτήν. Τέλος ἡ Ῥώμη ἦτο δι' ἐμὲ ἡ Ἰταλία, διότι δὲν θεωρῶ τὴν Ἰταλίαν εἰμὴ εἰς τὴν ἔνωσιν τῶν διεσκορπισμένων αὐτῆς μελῶν, καὶ διότι ἡ Ῥώμη κατ' ἐμὲ εἶνε τὸ θεσπέσιον σύμβολον τῆς Ἰταλικῆς ἐνότητος.

ΥΓΙΕΙΝΗ

Περὶ ὑγιεινῆς τῶν πόλεων καὶ τῶν ἐξοχῶν.

[Ἐκ τῶν τοῦ Δ^{ου} D. Daremberg].

Οἱ ἀγρόται εἰσὶν ὑγιέστεροι καὶ μακροβιότεροι τῶν κατοίκων τῶν πόλεων. Ἐν περιπτώσει καθ' ἡν κάτοικος τις τῶν πόλεων εἶνε ἀδύνατος καὶ φιλάσθηνος, συμβουλεύουσιν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐξοχὴν ὅπως ἀναλάβῃ, καὶ δὲν ἔχουσιν ἀδικον. Ἐν τούτοις ἐὰν θελήσωμεν νὰ παραβάσωμεν τὴν καθαριότητα τῶν ἐξοχῶν πρὸς τὴν τῶν πόλεων, παρατηροῦμεν, ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν ἀγρῶν ἀγνωοῦσι καὶ τοὺς στοιχειωδέστερους ὄρους τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῆς καθαριότητος. Εἶνε τάχα τοῦτο ἀπόδειξις, ὅτι ἡ ῥυπαρότης εἶνε ἀναγκαία ἢ ἀδιάφορος εἰς τὴν ὑγίαν; Βεβαίως ὄχι· ἀλλ' οἱ ἀγρόται ἐπαναπαύομενοι εἰς τὸν ἀέρα, τὸν ὁποῖον ἀναπνεύουσι ζῶντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν ὑπαίθρῳ, καὶ βασιζόμενοι εἰς τὴν πολυτίμον αὐτοῦ ἀρωγὴν, ἐμμένουσιν εἰς τὰς ἐσφαλμένας αὐτῶν ἔξεις τῆς ῥυπαρότητος, ἐνῶ οἱ κάτοικοι τῶν μεγάλων πόλεων, ἐνθα ἡ συσσώρευσις τῶν ἀνθρώπων εἶνε μεγίστη, ἠναγκάσθησαν ν' ἀπεκδυθῶσιν τῶν ἔξων τούτων, ἐπακειλούμενοι ἄλλως ὑπὸ ἀφρεύτου κινδύνου.

Τὰ παραγγέλματα τῆς ὑγιεινῆς πρέπει νὰ τηρῶνται ἀκριβέστατα, πρὸ πάντων εἰς τὰς πόλεις, ἐνθα ὁ πληθυσμὸς εἶνε μᾶλλον συναπευκνωμένος. Ἐὰν οἱ ἐν πόλεσι ἔξων ἐν τῇ αὐτῇ ῥυπαρότητι καὶ ἀναληθίᾳ ἐν τῇ ζωῇ οἱ ἀγρόται, ταχέως ἤθελον ἐρημωθῆ αἱ πόλεις. Ὅταν ἐπισκέπτεται τις τὸ πλεῖστον τῶν οἰκημάτων τῶν χωρικῶν ἢ τῶν ἀγροτῶν, πτωχῶν ἢ πλουσίων, καὶ εἰς αὐτὰ προσέτι τὰ προάστεια τῶν Παισίων, ἐκπλήττεται βλέπων τὸ νοσῶδες τοῦ ὕλου οἰκήματος. Ἡ αὐλὴ εἶνε ἀπέραντος ὄχθος βορβόρου, ὅπου τὸ μέρος ἐνθα ῥίπτουσι τὴν κόπρον τῶν ζώων, ὅπερ εἶνε ἐνταυτῷ καὶ ἀποθήκη πάντων τῶν περιττωμάτων ἀνθρώπων τε καὶ ζώων, κατέγει ὀλόκληρον τὸν γῶρον τὸν μεταξὺ τῆς οἰκίας καὶ τοῦ τέλματος, τὸ ὁποῖον ἀπορροῖ τὰ σταλάζοντα οὖρα τὰ ἐνούμενα μετὰ τὰ ὕδατα τοῦ παρκαυμένου βύρκου, ὅστις παρασύρει ὕλας τὰς ἀκαθαρσίας τῆς ὁδοῦ. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ ὕδωρ τοῦ βύρκου ἐκείνου πίνουσι τὰ ζῶα, καὶ χρῆσιμεῖ ἐνταυτῷ διὰ τὰς οἰκιακὰς ἀνάγκας. Τὸ αὐτὸ δυσῶδες καὶ στάσιμον ὕδωρ μεταχειρίζονται πρὸς κατασκευὴν τοῦ μηλίτου (cidre). Ἐὰν τυχὸν ἔχουσιν εἰς τὴν οἰκίαν των φρέαρ, τὸ ὕδωρ τοῦ φρέατος ἐκείνου δὲν εἶνε παντάνασιν καλλιτέρας ποιότητος ἀπὸ τὸ τοῦ τέλματος, δι-

ὅτι εἶνε μεμολυσμένον ἐκ τῶν ἀποσταλαγμάτων τῆς κόπρου, ἅτινα ἀπορροῖ ἢ γῆ πρὸς αἴσχος δὲ τῆς ὑγιεινῆς τὰ ζῶα τὰ συνειθισμένα νὰ πίνωσι τὸ δυσῶδες αὐτὸ ποτὸν, προτιμῶσιν αὐτὸ ἀπὸ τὸ δικυγέστερον ὕδωρ· ἱκανοποιεῖται ὅμως ἀρκούντως ἡ ὑγιεινὴ ἐξ ἄλλου μέρους, διότι τὰ ζῶα τὰ συνειθισμένα νὰ πίνωσι δικυγῆς ὕδωρ, ἀνοῦνται ἐπιμόνως ἐπὶ μίαν καὶ δύο ἡμέρας νὰ καταπαύσωσι τὴν δίψαν των εἰς τὰ μισματικά ἐκεῖνα τέλματα. Πόσον ἐπιβλητικὸς καὶ ἰδιότροπος δεσπότης εἶνε ἡ συνήθεια!

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς οἰκίας εἶνε ἐπίσης νοσῶδες ὡς καὶ τὸ ἐξωτερικόν. Τὰ οἰκηματὰ των οἱ χωρικοὶ συνήθως κτίζουσιν ἐντὸς κοιλάδων, ὅπως εὐκολώτερον συνάξωσι τὰ ὕδατα τῆς βροχῆς, ἐπομένως εἶνε ὑγρά, καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ διατί πόσον συχνὰ ἀπαντᾷ τις βρευματιῶντας εἰς τοὺς ἀγρούς. Καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ κ. Arnoult, ὑφηγητῆς τῆς ἱατρικῆς Σχολῆς τῆς Lille, ἐν τῷ τοσοῦτον διδακτικῷ καὶ τελείῳ συγγράμματι του περὶ ὑγιεινῆς, «Nouveaux éléments d'hygiène» (*Νέα στοιχεῖα ὑγιεινῆς*), ὁ χωρικός ἀποφεύγει τὰς θύρας καὶ τὰ παράθυρα, ὅπως οἰκονομήσῃ τὸν φέρον αὐτῶν, κατακίει τὸ ἰσόγειον ὡς προχειρότερον πρῶτον, δεύτερον διότι δύναται εὐκολώτερον νὰ ἐπιτηρῇ τὰ πάντα, καὶ τέλος διότι τὸ ἀνώγειον ὡς στεγνότερον εἶνε καταλληλότερον πρὸς διατήρησιν τῶν σπόρων. Δὲν φροντίζει νὰ ἔχῃ χωριστὸν τὸ δωμάτιον τοῦ ὕπνου· εἰς τὸ αὐτὸ δωμάτιον, μαγειρεῖ, τρώγει, καὶ κοιμάται. Ὁ σωρὸς τῆς κόπρου εὐρίσκειται ὑπὸ τὰ παράθυρά του, πλησίον δὲ τοῦ τοίχου ῥεεῖ ἀδιακόπως βύρκιον οὖρον. Ὁ σωρὸς αὐτὸς τῆς κόπρου εἶνε ἐστία κινδυνωδεστάτων ἀναθυμιάσεων, εἶνε καταδόρυκα ἀνοικτῆ, ἧτις διαδίδει τὰ σπέρματα κινδυνωδεστάτων ἀσθενειῶν. Ἐὰν ζῶόν τι ἀποθάνῃ ἀπὸ μισματικὴν νόσον ῥίπτουσι τὸ πτώμα του ἐπὶ τοῦ σωροῦ ἐκείνου, Ἐὰν τις ἐκ τῶν τῆς οἰκίας προσβληθῇ ὑπὸ μολυσματικῆς νόσου, καὶ πάλιν ἐκεῖ ῥίπτουσι τὰ περιττώματα αὐτοῦ. Ἰδοὺ διατί αἱ ἐπιδημίαι τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ εἶνε τόσον συχνὰ θανατηφόροι εἰς τὰ μικρὰ χωρία. Οἱ ἀνγεννώσται μας γνωρίζουσιν ὅτι τὰ μισματικά σπέρματα τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἔγχευνται ἐντὸς τοῦ διαχωρήματος τοῦ ἀσθενοῦς, ἐπενεργοῦσι δὲ πρὸ πάντων τὰ σπέρματα αὐτὰ ὅταν εἰσθῶσιν ἐντὸς τῶν πηγῶν διὰ τῆς ἀποστάξεως τῶν περιττωμάτων. Ἐπενεργοῦσι πρὸ πάντων ὅταν τὰ καταπίνουν διὰ τοῦ ὕδατος τοῦ μολυνθέντος ὑπὸ τῶν περιττωμάτων τούτων.

Εἶνε γνωστὸν ἐπίσης, ὅτι καὶ μόνη ἢ εἰσπνοὴ καὶ ὄσπρησις τῆς ἀπορροῆς τῶν διαχωρημάτων δύναται νὰ ἀναπτύξῃ τὴν ἀσθένειαν. Ἐὰν εἰς τὴν οἰκίαν χωρικοῦ ὑπάρχῃ ἀσθενὴς τυφοῦς, τὰ διαχωρήματα ἐκείνου θέλουσιν εἶσθαι τὸ κύριον αἷτιον, τὸ ὁποῖον θὰ μεταδώσῃ τὸ μίasma εἰς τὴν οἰκογένειαν ἅπασαν καὶ τὴν συνοικίαν, διὰ τῶν

εκπεμπομένων απ' αὐτῶν δυσωδῶν ἀναθυμιάσεων καὶ τῶν μολυσμένων ποτίμων ὑδάτων, εἴτε πινομένων καθαρῶν, εἴτε μειγμένων διὰ γάλακτος, ὅπως συνέβη ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου ὅλη ἡ πελαγία γαλακτοπώλιδος προσεβλήθη ὑπὸ τυφοειδοῦς πυρετοῦ.

Ἡ οἰκτρά αὕτη παραμέλησις ὄλων τῶν ὄρων τῆς ὑγιεινῆς καταπολεμεῖται ἀναντιβλήτως ὑπὸ τῆς σωτηρίου ἐπιρροῆς τοῦ καθαρῶ ἀέρος τῆς ἐξοχῆς, ὅστις ἔνεκεν τῆς μεγάλης ποσότητος αὐτοῦ δυσκόλως μολύνεται, καὶ ἐκ τοῦ εἶδους τοῦ βίου τῶν ἀγροτῶν, οἵτινες μένουσι μόνον τὴν νύκτα ἐντὸς τῶν νοσηρῶν οἰκημάτων των, ἐργάζονται δὲ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς τὸ ὑπαίθριον, ἀναπνέοντες τὴν ζωογόνον ἀτμοσφαίραν τῶν ἀγρῶν, ἐπομένως δὲ δὲν ὑπόκεινται ὡς οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων εἰς ἀένανον νευρικήν ἐξέγερσιν. Καὶ ἐν τούτοις μὲ ὄλην τὴν ἀνθηρὰν του ὑγείαν, ὅταν ἡ νόσος προσβάλλῃ τὸν ὄργανισμὸν τοῦ ἀγρότου, τὸν καταβάλλει εὐκόλως, καὶ μὲ ὄλην του τὴν εὐρωστίαν δὲν ἀντέχει εἰς τὴν νόσον, καταβάλλεται δὲ ἔτι μᾶλλον εὐκόλως, ἐὰν ἔνεκεν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν ἦτο ἤδη προσβεβλημένος τὸ νευρικὸν του σύστημα. Ὁ δυσώδης χώρος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶναι ἠναγκασμένος νὰ περιορισθῇ, εἶνε ὁ μέγιστος ἐχθρὸς του ἐν περιπτώσει δεινῆς ἀσθενείας, διότι τότε εὐρίσκειται ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὄρους, εἰς οὓς εὐρίσκειται ὁ κάτοικος τῶν πόλεων, περιορίζεται ἐντὸς στενοῦ χώρου, ὅστις εἶναι πλήρης περιττωμάτων ἐν ἀποσυνθέσει, ἐν ἐνὶ λόγῳ εὐρίσκειται ἐν τῷ μέσῳ συσσωρεύσεως νοσηρῶν στοιχείων, ὁπόθεν ὄλαι αἱ νόσοι προλαμβάνονται χαρκατῆρα δόξιν, κινδυνώδη, μολυσματικόν. Συνγνωμμένα ὄλα δμοῦ τὰ ὀλέθρια αὐτὰ αἴτια, δύνανται νὰ προκλήσωσι τὴν τρομερὰν νόσον, τὴν καλουμένην *typhus d'armées*, τὸν ἐξανθηματικὸν τύπον. Παρομοίαν περίπτωσιν παρετήρησαμεν ἐσχάτως εἰς τινὰ ἀγροτικὴν ἑπαυλίαν τοῦ Vexin. Ἐὰν δὲ κατὰ κληρὸν τύχην νόσος τοιαύτη ἐνδημήσῃ εἰς τι χωρίον, τὸ ἔδαφος τὸ ὑγρακινόμενον ἐκ τοῦ μισματικῶς σπέρματος, τὸ ἀπορροῦν, καὶ ἐπὶ δύο ἢ τρία κατὰ συνέχειαν ἔτη ἡ νόσος ἀναφαίνεται δι' ἐπανειλημμένων εἰσβολῶν. Αἱ εἰσβολαὶ αὗται ἐπέρχονται πρὸ πάντων τῶ θέρους, καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ καύσωνες ἀποξηραίνουσι τὰ τέλματα, τοὺς ῥύκιους, ἐπισπεύδοντες τὴν σήψιν φθάνει δὲ εἰς τὸ ἐπακρον ἢ ἐπιδημία τῆς νόσου, ὅταν αἱ πρῶται βορραὶ ἀνακινῶσιν πάντα τὰ ἀπεξηραμένα ἐκεῖνα περιττώματα. Ὁ γεωργὸς κατάκοπος κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀπὸ τὰς ἐργασίας τῆς συγκομιδῆς, εἶνε προδιατεθειμένος νὰ προσβληθῇ ἀπὸ τὴν μισματικὴν νόσον. Ὅθεν ὁ βίος ἐν τοῖς ἀγροῖς δὲν εἶνε ἄμοιρος κινδύνων. Οἱ κίνδυνοι οὗτοι δύνανται νὰ προληθῶσι, ἐὰν ληθῶσι μέτρα κατάλληλα καὶ πρακτικά. Εἰς τὴν ἐξοχὴν ὁ ἀνθρώπος δύναται ὁ ἴδιος νὰ ἐπανορθῶσιν τὰ σφάλματα τὰ

προερχόμενα ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἴδιου ἐνῶ ὁ κάτοικος τῶν πόλεων ἀναγκάζεται νὰ παλαίῃ ἀδικήτως κατὰ τῆς συμπεκνώσεως, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας διάγει, χωρὶς ποτὲ νὰ ἐλπίσῃ, ὅτι δύναται νὰ κατορθώσῃ νὰ ζῆσιν εἰς ὠκεανὸν καθαρῶ ἀέρος. Ἐὰν ὁ ἀστὸς ἠδύνατο, ἐὰν ὁ χωρικός ἠθέλων! Ἀλλὰ τὸ νὰ θελήσῃ τις εἶναι εὐκόλως, πρὸς νὰ δύναται.

Ο fortunatus nimium sua si bona norint Agricolas!

Πόσον εὐτυχέστεροι θὰ ἦσαν οἱ γεωργοί, ἐὰν δὲν ἐπανεπαύοντο εἰς μόνον τὰ εὐεργετήματα, ἄτινα τοῖς ἐπιδαψιλεύει ἡ φύσις, ἔδιδον δὲ περισσοτέρην προσοχὴν εἰς τὰ στοιχειωδέστερα παραγγέλματα τῆς ὑγιεινῆς.

Πρῶτον ἀνάγκη ἀπόλυτος ὑπάρχει, ν' ἀπομακρύνωσι ἐκ τῶν οἰκημάτων των τὰς κόπρους τὰς ὁποίας συνάξουσι ἐκ τῶν βουστασιῶν. Ἐντὸς τῶν σταύλων αἱ κόπροι δὲν ἔρχονται εἰς συνάφειαν μὲ τὴν ἀτμοσφαίραν, ἐπομένως δὲν ἀναθροῦσιν, ὡς δύναται τις νὰ διήγῃ ἀπόβως ἐν τῇ θερμῇ ἀτμοσφαιρᾷ τῶν σταύλων (βουστασιῶν). Ἄλλ' ἄρα ἡ κοπρία εὐρίσκειται ἐκτεθειμένη εἰς τὸ ὑπαίθριον, καθίσταται ἐστία μολύματος. Ἀνάγκη νὰ κατασκευάζωνται καταβύθρια τῶν οὐρῶν, καθαρὰ καὶ στεγνοὶ ἀπόπατοι, ὅπως μὴ μολύνονται αἱ ὑπὸ τὴν γῆν πηγαὶ τῶν ὑδάτων· πρέπει νὰ διανεμῶνται ἀφθόνως τὰ ὑδάτα εἰς τοὺς ἀγρούς, ἵνα καταξηρῶσιν τὰ τέλματα, αἱ δυσώδεις αὗται καταβύθρια τοῦ βορροῦ. Νάκατορῶνται εἰς μέγα βάθος τὰ πτώματα τῶν ζώων. Νὰ τρωθῶνται καθαρὰ οἱ σταύλοι ἐντὸς τῶν ὁποίων συνήθως ἀφίνουσι νὰ λιμνάζουν τὰ οὔρα. Τὰ ζῶα δὲν εἶναι φύσει βυπρακτά. Αὐτοὶ οἱ χοῖροι, οἵτινες ἄδικως χροῦσι τὴν φήμην αὐτὴν, ὅταν ἔχωσι εὐύχωρον χώρον εἰς ὃν νὰ δικτιῶνται, οὐδέποτε βυραίνουσι τὸ μέρος εἰς ὃ κατακλίνονται. Ἐχουσιν ἀνάγκην εὐρυχωρίας καὶ τὰ ζῶα, ὅπως οἱ ἄνθρωποι.

Πηγὴ μολυσματικῆ πολλῶν χωρίων εἶνε ἡ συσώρευσις τῶν ἀπορρομάτων τῶν πόλεων εἰς τοὺς ἀγρούς. Οἱ σωροὶ τῶν ἀκαθαρσιῶν καὶ τῶν ῥακῶν, ἐκτεθειμένοι ἐν ὑπαίθρῳ, μολύνουσι τὴν ἀτμοσφαίραν διὰ τῶν ἀναθυμιάσεων των. Τὰ θνησιματῆ, τὰ ἀποβλήματα τῶν ἀποπάτων εἶνε ἐπίσης βλαβερά· μολύνουσι τὴν ἀέρα καὶ τὰς γεινικαζούσας παγὰς τῶν ὑδάτων. Κατ' εὐτυχίαν αἱ ἐστῖαι αὗται τῆς βυπρακτικῆς, τῆς δυσωδίας καὶ τῆς νόσου ἐξαφανίζονται ὁλόαν. Αἱ πόλεις εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θὰ μολύνωσι τοὺς ἀγρούς διὰ τῶν ἀπορρομάτων αὐτῶν. Ἀντὶ ν' ἀφίνωσιν αὐτὰ νὰ σήπωνται ἐν ὑπαίθρῳ, τὰ διευθύνουσι δι' ὑπονόμων καὶ ὀχετῶν ὑπὸ τὴν γῆν, καὶ τὴν καθιστῶσιν εὐρωστέρην πολὺ ταχύτερον δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου, πρὸς ἐκείνην ἐκτεθειμένη εἰς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς. Ἡ καθύσις τῶν ἀπορρομάτων αὐτῶν ἐνεργεῖται ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἐντελής ἐντὸς τῆς γῆς. Ἡ γῆ παχύνεται ἐξ αὐτῶν, διότι ὁ ἀῆρ δὲν τῇ ἀμφοισθῆται καὶ τὰ στοιχεῖα ἄτινα παράγουσι

πλοῦτον μὲν δι' αὐτὴν, διὰ τὸν ἀέρα δὲ τὸ μόνυμα. Ὅστε οὕτω τὰ πάντα θὰ τακτοποιηθῶσι εἰς τὸ ἐξῆς. Ἡδὲ ἐν Ἀγγλίᾳ ἑκατοστῆς ἐπαύλεων (Sewage Farms) καίουσι τὰς ἀκαθαρσίας τῶν γειτονικῶν πόλεων, πρὸς μεγίστην εὐτυχίαν πάντων τῶν ἐνδιαφερομένων.

Ἡ δίκαια τῶν χωρικῶν διαφέρει μεγάλως τῆς τῶν ἀστῶν. Αὕτη σύγκριται πρὸ πάντων ἐκ φυτικῶν καὶ λιπαρῶν οὐσιῶν, λίαν δυσπέπτων ἄλλ' ἢ δραστηρία ἐργασία ἐν ὑπαίθρῳ ἐπιτρέπει εἰς τοὺς ἀγρότας τὴν ἐξακολούθησιν τῆς δυσπέπτου καὶ βαρείας αὐτῆς τροφῆς καὶ εἶναι ἐπαρκεστάτη πρὸς διατροφήν αὐτῶν. Αἱ λιπαραὶ οὐσίαι, ὡς τὸ χοίρειον λίπος ὑπὸ τοιοῦτους μόνον ὄρους δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ ἐν μέρει τὸ κρέας ἐν τῇ διατροφῇ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ καθηγητὴς Fonsagrives ἀναφέρει ἐν τῷ σπουδαίῳ συγγράμματί του, τὸ ὁποῖον κατέστη κλασικὸν διὰ τῶν τριῶν ἐπαναλαμβασίμων ἐκδόσεων του, ὅτι αἱ λιπαραὶ οὐσίαι εἶνε τὰ κύρια στοιχεῖα τῆς ζωϊκῆς θερμότητος, ἣτις εἶνε ἀναγκαῖα πρὸς συντήρησιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν ταῦτα ἐκλείψωσι, τὸ ὄζυγον ἐξ ἀνάγκης ἀναφλέγει τοὺς ζωϊκοὺς ἰστούς τοῦ ἀνθρώπου καὶ κατακαίει τοὺς μῦς του. Αἱ λιπαραὶ οὐσίαι ὅθεν εἶνε ὠφελιμώταται ὡς τροφή ὄχι μόνον διὰ τοὺς ὑγιεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς πάσχοντες ἀπὸ μαρασμῶν, δηλ. ἀπὸ νόσους ἀδυναμίας (affections consomplives). Ἐνεκεν τούτου ἡ λιπαρὰ τροφή, ἣτις χωνεύεται τόσον εὐκόλως εἰς τὴν ἐξοχὴν, συχνάκις προλαμβάνει τὴν ἀναπτυσσομένην φθίσην τῶν ἀγροτῶν. Αἱ φυτικαὶ οὐσίαι εἶνε ἐπίσης ὄρεπτικαὶ καὶ εἶναι γνωστὸν ὅτι αὕτη εἶνε ἡ μόνη τροφή τῶν Τραπισσιτῶν μοναχῶν. Ἀλλ' ὅτι εἶνε ὠφέλιμον εἰς ἀνθρώπους καταγινόμενους ἀενάως εἰς ἐπίπονα ἔργα, δὲν εἶνε ἐπίσης ὠφέλιμον καὶ εἰς τὰς γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι εἶνε ἠναγκασμένοι νὰ μένωσι καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν ἡμέραν ἐντὸς νοσηρῶν οἰκημάτων, καταγινόμεναι εἰς οἰκιακά ἔργα. Ὁ κατάκλειστος καὶ καθεστηκὸς αὐτῶν βίος ταῖς ἀφαιρεῖ τὴν ὄρεξιν καὶ δὲν βοηθεῖ τὴν χώνευσιν τῆς βαρείας καὶ ὑπερβολικῆς τροφῆς τῶν χωρικῶν. Ἐχουσιν ἀνάγκην μετρίας ἀλλὰ ὄρεπτικῆς καὶ εὐπέπτου τροφῆς, ὡς τὸ γάλα, τὰ ὄα, τὸ κρέας, τὸν οἶνον. Δυστυχῶς οἱ χωρικοὶ εἶνε καθ' ὑπερβολὴν οἰκονόμοι καὶ συχνάκις φιλάργυροι, ὥστε ἠθέλων εἰσθαι δυσκολώτατον νὰ τοῖς δώσῃ τις νὰ ἐνοήσωσιν, ὅτι αἱ γυναῖκες των ἔχουσι ἀνάγκην περιποιησῶν τινῶν. Καὶ ἐν τούτοις γεγονότα καταπληκτικὰ ἀποδεικνύουσιν τοῦτο. Κατ' ἔτος μεταβαίνω εἰς τὰ χωρία, ὅπου διέρχομαι ἡμέρας τινὰς μεταξὺ τῶν χωρικῶν, καὶ μένω ἐκπληκτικὸς βλέπων γύρω μου γυναῖκας ἀδυνατούς, δυσπεπτικῆς, νευροπαθεῖς, λυμφοτικῆς καὶ χοιραδικῆς. Ἐκεῖναι μεταδίδουσι κληρονομικῶς τὸ σπέρμα τῆς ἐνοθεύσεως τῆς φυλῆς εἰς ἰσχνὰ καὶ ῥαχιτικὰ τέκνα, φθισιῶντα ὄντα, τὰ ὁποῖα συντείνουσιν εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς

θνησιμότητος τῶν νηπίων εἰς τὰς ἐξοχὰς.

Ταῦτα εἶνε τὰ κυριώτερα ζητήματα τὰ ὁποῖα ἀνάγκη νὰ λυθῶσιν, ὅπως ἀποδοθῇ ἡ εὐρωστίαι εἰς τοὺς χωρικοὺς μας. Τὰ ζητήματα τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ὑγιεινῆς τῶν πόλεων ὡς πολὺ περιπλοκώτερα, δύναται νὰ εὐρητίς ἐκτεθειμένα εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ κ. Arould καὶ τὸ ἐκλυτικὸν σύγγραμμα τοῦ κ. Proust, τὸ ὁποῖον ἔτυχε μεγίστης ἐπιδοκιμασίας παρὰ τῷ κοινῷ καὶ εὐρίσκειται εἰς τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἐκδόσιν.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν θὰ κάμωμεν λόγον εἰρηῆ περὶ τοῦ ζητήματος τῶν Κοιμητηρίων. Πρὸ πολλοῦ οἱ νεκροὶ ἐμβάλλουσι τοὺς ζῶντας εἰς σοβαρὰς σκέψεις. Μεθ' ὄλων τὸν σεβασμὸν, τὸν ὁποῖον αἰσθανόμεθα πρὸς τοὺς προγόνους μας, συχνάκις μετὰ λύπης βλέπομεν ὅτι καταλαμβάνουσιν οὗτοι τοσοῦτον χώρον ἐκτεθειμένον εἰς τὸν Ἥλιον, ὅστις οὔτε φωτίζει οὔτε θερμαίνει πλέον αὐτοὺς, ἐπομένως τοῖς εἶνε ὄλας περιττός.

Εἰς Παρισίους πλείστοι δημοτικοὶ ἄρχοντες φρονοῦσιν, ὅτι αἱ νεκροὶ ὑπερπλέονασαν καὶ ἐπομένως πρέπει νὰ τοὺς ἀπομακρύνωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσώτερον τῆς πρωτεύουσας. Τινὲς ἐξ αὐτῶν, πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἰσχυρισμῶν των, οἵτινες εἶνε καθαρῶς οἰκονομολογικοὶ, στήριζονται εἰς τὴν κοινῶς διαδεδομένην γνώμην ὅτι τὰ κοιμητήρια εἶναι ἐστία μολυσματικῶν. Ὁμολογοῦμεν εὐκρινῶς ὅτι μετρίως τοῦδε εἴχομεν τὴν αὐτὴν μετὰ τῶν δημοτικῶν ἀρχόντων γνώμην, ἀλλ' ἐπίσης καὶ εὐκρινῶς ὁμολογοῦμεν ὅτι ἔχομεν ἀντίθετον γνώμην, ἀφότου ἀνεγνωσάμεν τὴν σαφῆ ἐκθεσιν, ἣν ἐπέδωκε τῷ Ἰπποκράτῳ τῆς Ἀστυνομίας τοῦ Σηκουάνα ὁ κύριος du Mesnil, ἐκτὸς τοῦ ἐθνικοῦ ἀσύλου ἐν Vincennes, ἐν ὀνόματι τῆς ἐφορείας ἐπὶ τῆς καθαρότητος τῶν κοιμητηρίων. Ὁ κ. du Mesnil ἀποδεικνύει δι' ἐπιχειρημάτων καὶ πραγμάτων ἀκριβεστάτων, ὅτι κοιμητήριον ἐπιμελῶς περιποιημένον, εἶνε ὀλιγώτερον νοσηρῶδες ἀπὸ ἀγρῶν κοπριζόμενον διὰ τῆς κόπρου τῶν ζώων. Ἡ προσομοίωσις αὕτη δὲν εἶνε παντελῶς ποιητικῆ, ἐν τούτοις καὶ αὐτὰ τὰ ἱερὰ βιβλία τὴν ὑπεστήριξιν πολὺ πρὶν ἀποδειχθῇ τοῦτο ἐπιστημονικῶς. Τὸ νεκρὸν σῶμα καθίσταται σωρὸς ζωϊκῶν ὄλων, αἵτινες ἀναρλέγονται ἐντὸς τῆς γῆς ὡς καὶ πάντα τὰ ἄλλα ὄργανικὰ περιττώματα. Περὶ τῆς μυστηριώδους καὶ δολιχτηριώδους ἀποσυνθέσεως τῶν πτωμάτων, δὲν γίνεται πλέον μνηεῖα. Τοῦτο εἶνε ἀντικείμενον τῶν χημικῶν ἀναλύσεων.

Εἰς τὸ ζήτημα τῶν Κοιμητηρίων πρέπει νὰ μὴ συγχέωμεν τὸν ἐνταφιασμὸν ὑπὸ τὴν γῆν μετὰ τοῦ ἐνταφιασμοῦ ἐντὸς ὑπογείων δωματίων (caveau), δηλαδὴ ἐντὸς χώρου περιπεραγμένου, ὅπου τὰ πτώματα σήπωνται ἀναπτύσσοντα δολιχτηριώδη ἀέρια, ἄτινα δὲν δύνανται ν' ἀναρλεθῶσιν ἐκεῖ. Ἄλλοτε ὅτε ἐνεταφιάζον τοὺς νεκροὺς ἐντὸς τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ οἱ νεκροθάπται εἰτῆρχοντο

ἐν τοῖς ὑπογείοις ἐκείνοις διαματίοις, συνέθικινον πολλάκις περιπτώσεις ἀσφυξίας, ὅποισι συμβαίνουσι συχνάκις ἐντὸς τῶν φρεάτων καὶ ὑπονόμων. Μίαν ἐκ τῶν σοβαροτέρων περιπτώσεων τούτων ἀναφέρει ὁ Harguenot, ὁ ἐξ Avignon. Κατὰ τὸ 1774 ἐπρόκειτο νὰ ἐνταφιάσῃ μοναχὸν τινα ἐντὸς μιᾶς ἐκκλησίας τῆς πόλεως ἐκείνης. Τρεῖς ἄνδρες ὁ εἰς κατοίην τοῦ ἄλλου ἐπαθον ἐξ ἀσφυξίας ἐνῶ κατέβησαν ἐν τῷ ὑπογείῳ κοιμητηρίῳ, δύο δὲ ἄλλοι ἐσώθησαν ἀπὸ ἄφροντος θάνατον, διότι εἶχον λάθει ἐκ τῶν προτέρων τὴ μέτρον νὰ δεθῶσι διὰ σχοινίου, ὥστε ἅμα ἐπεσον λιπόθυμοι, τοῦ ἀνέστρον καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου ἠδυνήθησαν νὰ τοὺς ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν ζωὴν. Τὰ γεγονότα αὐτὰ δὲν ἀποδεικνύουσι τὸ βλαβερὸν τῶν σημερινῶν κοιμητηρίων. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἄλλοτε τὰ κοιμητήρια δὲν ἦσαν ἄμεμπτα. Κατὰ τὸ 1764 ὁ Navier, ἱατρὸς ἐν Champagne, ἔγραψεν· «Ὁσάκις οἱ νεκροθάπται, σκάπτοντες λάκκον, εὗρισκον κατὰ τύχην σῶμα ἡμισεσηπός, τὸ ἀπέσπυρον ἐκ τῆς γῆς, ὅπου ἦτο τετραμμένον, διὰ τὴν ἀπάλλαξθῆσι τοῦ κόπου νὰ πληρώσωσιν ἐκ νέου τὸν λάκκον καὶ ἀνακαίψωσιν ἕτερον, τὸ ἐξήριπτον ἐντὸς τῆς ὀστεοθήκης καλύπτοντες αὐτὸ μὲ τὰ ἀπεξηραμμένα ὄσθα, ὅπως ἀποκρύψωσι τὴν ἐπιβουλὴν τῶν, συχνάκις μάλιστα, μετὰ φρίκης τὸ ἀναφύροντων, οἱ κύνας εὗρισκον ἐκεῖ πῶς νὰ κορέσῃσι τὴν ἀληθραγίαν τῶν». Ὁ Cadet de Vaux, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν διηγείται, ὅτι εἰς τὰ πέριξ τοῦ κοιμητηρίου τῶν Innocens, ἐντὸς τῶν ὑπογείων τῶν γειτονικῶν οἰκιῶν, τὰ φῶτα ἐσθύνοντο, διότι τὰ ὑπόγεια αὐτὰ ἦσαν πεπληρωμένα ἀπὸ ἀνθρακικὸν ὄξύ προσερχόμενον ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν πτωμάτων. Ἄλλ' ὅλα αὐτὰ εἶνε ἱστορίαι ἀπρηξαυμέναι. Σήμερον τὰ Κοιμητήρια εὗρισκονται ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν τῆς Ἀστυνομίας. Ὁ κύριος du Mesnil, εἰς τὸ σπουδαῖον καὶ ἀμερόληπτον σύγγραμμά του μὲ ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν τὰ κοιμητήρια νὰ εἶνε πρόξενα οὐδενιαῖς βλάβης. Ὁ κύριος Schutzenberger, καθηγητὴς ἐν τῷ Καλλιεργεῖν τῆς Γαλλίας, ἀνέλυσε τὸ χῶμα τοῦ κοινοταφίου τοῦ Κοιμητηρίου τοῦ Jiry. Ἐκ τῶν λεπτομερῶν δ' αὐτοῦ ἐξετάσεων ἀπεδείχθη, ὅτι μετὰ πρὸς πέντε ἐτῶν, ἕδραρος ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἰσδύει μέτριος ἀτμοσφαιρικός ἀήρ, καίει τὰ τετραμμένα ἐντὸς αὐτοῦ πτώματα ἐντελῶς ἐπομένως ἢ γῆ δὲν δύναται νὰ ὑγρανθῇ ἀπὸ τὰς ὀργανικὰς οὐσίας, καὶ ὅν τρόπον γίνονται τὴν σήμερον οἱ ἐνταφιασμοί. — Ἡ ἀνάφλεξις ἐνεργεῖται ἐντὸς τῆς γῆς, χωρὶς νὰ ἐξέρχεται οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον δηλητηριώδες ἀέριον εἰς τὴν ἀτμοσφαιρῶν. Ὁ κ. Schutzenberger ἠντήλησεν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα ὑπεράνω τοῦ κοιμητηρίου τοῦ Montparnasse, εἰς ὕψος ἀπὸ 40 — 80 ἑκατοστάμετρα ἐπὶ παλαιῶν καὶ νέων τάφων. Εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν εὗρε τὸ ἐλάχιστον ἔγχος θειώδους ὑδρογόνου (hydrogène sulfuré), ἀμμωνίαν, ἢ ὄξει-

διον τοῦ ἀνθρακός (oxyde de carbone). Ὅσον ἀπορᾷ δὲ τὸ ἀνθρακικὸν ὄξύ, τὸ κύριον προϊόν τῆς ἀναφλέξεως, τὸ ποσὸν αὐτοῦ εἶνε ἀναλόγως τοῦ βάρους ἐκάστου τάφου. Εἰς τὸ κοιμητήριον τῶν νοσοκομείων, εὗρον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους 1 [10 ἀνθρακικὸν ὄξύ ἐπὶ 100 ἀέρος· εἰς βάθος 80 ἑκατοστάμετρων εὗρον 12 60 [0. Εἰς ὅλα τὰ πειράματα ἢ ποσότης τοῦ ἀνθρακικοῦ ὄξεως ἀνεπλήρου πάντοτε τὴν ποσότητα τοῦ ὄξυγόνου, δηλαδή ἐπὶ 100 ποσότητος ἀέρος εὗρισκον πάντοτε 80 ποσότητα ἀζώτου, καὶ 20 ποσότητα προσερχομένην ἐν συνόλῳ ἀπὸ τοῦ ὄξυγόνου καὶ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὄξεως. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι κατὰ τοὺς ὑπὸ τὴν γῆν ἐνταφιασμούς, τὸ ἀνθρακικὸν ὄξύ παράγεται ἐκ τῆς βουαδείας καύσεως τῶν πτωμάτων καὶ ὄχι ἐκ τῆς ζυμώσεως.

Τὰ ἀναλυτικὰ αὐτὰ πειράματα δὲν ἦσαν ἐπαρκῆ, ὅπως ἐπιβεβαιώσωσι τὸ καθαρὸν τοῦ ἀέρος τῶν κοιμητηρίων. Ἐπρεπαν ἐπίσης νὰ ἐξετάσωσιν, ἐὰν περιέχῃ ὁ ἀήρ αὐτὸς σπέρματα βλαπτικά. Τοῦτο ἐξήτασεν ὁ κύριος Miquet, μετεωρολόγος ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τοῦ Mont-Souris. Ἐκ τῶν ἐπιτυχῶν αὐτοῦ ἐρευνῶν ἐξάγεται, ὅτι ὁ ἀήρ τοῦ Κοιμητηρίου Montparnasse περιέχει ἴσην ποσότητα εὐρώτου (moissisure) μὲ τὴν τοῦ ἄλλου τοῦ Mont-Souris. Ὅταν ὁ καιρὸς εἶνε ὠραῖος καὶ ξηρὸς, ὀλιγώτερα βακτηρίδια ὑπάρχουσι (bactéries) ἐντὸς τοῦ κοιμητηρίου παρὰ εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Παρισίων, θὰ ἦσαν δὲ πολὺ ὀλιγώτερα ἐν τοῖς κοιμητηρίοις ἐὰν οἱ νεκροθάπται ἐπὶ τὴν ἀνακαίψωσιν αὐτὰ νὰ ἀποξηραίνονται καὶ νὰ διασκορπίζονται διὰ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν βρυμάτων τοῦ ἀέρος. Ὅπως δὴποτε τὰ βακτηρίδια ταῦτα δὲν εἶνε πολὺ ἐπικίνδυνα· διότι, εἰσδύοντα κατὰ μυριάδας εἰς τὸ αἷμα τῶν ὑγιῶν ζώων, δὲν προκαλοῦσι τὴν παρμηρικὴν παθολογικὴν διατάραξιν. Διὰ τὴν ἐπικυρώσιν τὰς ἐρευνας αὐτὰς ὁ κ. du Mesnil, ἔθεσε κουνέλια καὶ ὄρνιθας ἐντὸς τοῦ κοιμητηρίου Montparnasse, ἐπὶ τῶν τάφων, καὶ ἐντὸς λάκκου ἔχοντος βάθος δύο μέτρων. Τὰ ζῶα ἐκεῖνα ἔζησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν θαυμασίως.

Ἐτερον ἐπίσης σπουδαιότατον ζήτημα ἔπρεπε νὰ διασαφηνισθῇ. Ἐὰν τὰ ὕδατα τῶν κοιμητηρίων καὶ τῶν περιουλοῦντων αὐτὰ μερῶν μολύνονται ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν πτωμάτων. Κατὰ τὸ 1864 εἶχεν ἤδη ἐγερθῆ τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς Βορδὼ ἕνεκα βουλευμάτος τοῦ δημάρχου, τὸ ὁποῖον ἀπηγόρευε τὴν πλύσιν τῶν ἀσποροῦχων εἰς τὸν βύακα τοῦ ποταμοῦ Devere, διότι τὰ ὕδατα ἐκεῖνα ἐθεωροῦντο μεμολυσμένα ἐκ τῶν ἀποσταγμάτων τοῦ κοιμητηρίου τῶν καθολικῶν, ἐπειδὴ δὲ δύο πλύντριαι ἀνεφέρθησαν εἰς τὴν εἰσαγγελίαν, ὁ δὲ δημάρχος συνεκάλεσεν συμβούλιον τὸ ὁποῖον ἀπεφάνθη ὡς ἀκολούθως· «Τὰ ὕδατα τὰ προσερχόμενα ἐκ τοῦ ὄχου τοῦ τῶν Κοιμητηρίων εἶναι ἀρκεῖντως

καθαρὰ, ὥστε τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ Devere νὰ μὴ γίνῃ πρόξενον βλάβης τῆς δημοσίας υγείας καὶ τῶν μεταχειριζομένων αὐτὸ εἰς βιοποριστικὰ ἔργα». Κατὰ τὸ 1876 τὸ δημοτικὸν συμβούλιον τῆς Γενεύης ἐπεφόρτισε τὴν K. Brun ν' ἀναλύσῃ τὰ ὕδατα τῶν Κοιμητηρίων τῆς πόλεως. Εὗρε ὅτι ἦσαν ἀρκετὰ καλὰ, ἀπέδειξε δὲ τούτου ἦτον, ὅτι οἱ διαβάται καὶ οἱ ὑπάλληλοι τῶν νεκροταφείων ἐπίνον τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο ἄνευ τῆς παρμηρικῆς βλάβης. Εἰς τὸ Κοιμητήριον τοῦ Plain Palais τὸ ὕδωρ εἶνε τόσον εὐχάριστον εἰς τὴν πόσιν, ὥστε ὁ θυρωρὸς ἀναγκάζεται νὰ κλειδῶνῃ τὸν κἀδον, διὰ νὰ μὴ κατὰναλίττωσι τὸ ὕδωρ τοῦ οἱ γείτονες. Ὁ κ. Fleck ἀπέδειξε ἐπίσης ὅτι ὅλα τὰ ὕδατα τῶν κοιμητηρίων τῆς Δρέττης εἶνε πόσιμα. Ὁ κ. Carnot, καθηγητὴς ἐν τῇ Ὁρατολογικῇ Σχολῇ, ἐδήλωσε τὰ αὐτὰ περὶ τῶν κοιμητηρίων τῶν Παρισίων. Εἰς οὐδεμίαν τῶν ἀναλύσεων αὐτῶν εὗρεθῃ ἔγχος ἀμμωνίας. Τῶντοι, ἢ ἐπιβλαβὴς αὐτῇ οὐσία δὲν ἀναλύεται ἐντὸς τῆς γῆς, ὡς τὸ ἀπέδειξαν ἐν Ἀγγλίᾳ οἱ Hunttable, Thompson, Way καὶ Hales. Τὸ ἀλκαλιόχον αὐτὸ ἔλας (alkali) ἐνώσεται πᾶρκα μετὰ τοῦ χῶματος καὶ σχηματίζει νέον μίγμα ἐντελῶς ἀβλαβές. Ὅθεν τὰ ὑπὸ τὰ κοιμητήρια εὗρισκόμενα ὕδατα εἶνε πόσιμα, καὶ, ὅτε ἀλλοιοῦνται, τοῦτο προέρχεται ἐξ αἰτίας ὅπως ξένης τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν πτωμάτων. Παρδείγματος χάριν, κατὰ τὸ 1859, ἢ φήμη διεδόθη ὅτι τὰ ὕδατα τῶν φρεάτων τῶν Reeger-Cappel, πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς ἐπαρχίας, ἐμολύνθησαν ὑπὸ τοῦ Κοιμητηρίου. Ἐρευνῶν γενομένων, ἀπεδείχθη ὅτι ἐμολύνθησαν ταῦτα ἐκ τῶν ἀπορριμμάτων ζυθοποιείων. Εἰς τὸ Menton ὀλίγον δέιν νὰ ὑποπέσωμεν εἰς τὴν αὐτὴν πλάνην. Κατὰ τὴν ἀναλυτικὴν τοῦ ὕδατος ἐνὸς φρεάτος εὗρισκόμενου ὑπὸ τὸ κοιμητήριον, τὸ ὁποῖον ὑπερκαίει τῆς πόλεως, παρετηρήσαμεν ὅτι ἢ ὄργανικαὶ οὐσίαι κῆξαν μετὰ τὴν βροχὴν, καταιτιώμεθα δὲ τὸ κοιμητήριον, ὅτε παρετηρήσαμεν ὅτι ἢ αἰτία τοῦ κακοῦ προήρχετο ὑπὸ σώρου ἀκαθαρσιῶν εὗρισκόμενου ἐκεῖ πλησίον. Ὅπως κατορθώθη νὰ γίνωσιν τὰ νεκροταφεῖα εὐάερα καὶ ὑγιεινὰ, ἐπάναγκες εἶναι νὰ γίνῃ ἐκλογὴ καταλλήλου γαπέδου. Τὸ ἕδαφος δὲν πρέπει νὰ ἦναι πορῶδες, διότι ὁ ἀήρ τότε ἤθελεν εἰσχωρεῖ εὐκόλως καὶ ἢ σῆψις θὰ ἐπισπεύδοτο, ἀλλ' οὕτε ἐντελῶς ἀδιάβροχον διότι τὰ ὕδατα θὰ ἔμενον στάσιμα καὶ τὰ πτώματα θὰ ἔπλεον ἐντὸς δυσόδου βρυστοῦ, τὸ ὁποῖον θὰ ἐμπόδιζε τὴν τακτικὴν πορείαν τῶν ὀργανικῶν καύσεων. Τὸ τιτανώδες ἕδαφος εἶνε τὸ καταλληλότερον, πρὸ πάντων ὅταν αὐτὸ περιέχῃ ἔγχος τινα σιδήρου, τὸ ὁποῖον αὐξάνει τὴν ἀπορροφητικὴν δύναμιν διὰ τὴν ἀμμωνίαν. Τὰ κάτω στρώματα τῆς γῆς ἔχουσιν ἀνάγκην νὰ ποτίζονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ τακτικὰ ὑπὸ τῆς βροχῆς. Ἐὰν τηρηθῶσιν οἱ ὅροι οὗτοι διὰ τὰ νεκροταφεῖα, τότε οἱ ζῶντες μᾶλλον θὰ ἦναι πρόξενον

κακοῦ δι' ἐαυτοὺς, παρὰ οἱ νεκροί. Ὁ Pettenkofer ὑπελόγησεν, ὅτι τὰ διαχωρήματα τῶν ἀσῶν τὰ παραχθέντα παρὰ 200,000 κατοίκων τοῦ Μονάχου, παράγουσι κατ' ἕτος πλείονας οὐσίας σεσηπίας ἢ 50,000 πτώματα. Δυνάμεθα λοιπὸν ν' ἀρήσωμεν τοὺς νεκροὺς μας ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἀναπαύσεως, καὶ νὰ σκεφθῶμεν νὰ καταχῶσμεν ἐντὸς τῆς γῆς τὰ καθημερινὰ διαχωρήματα. Ἡ γῆ καθαρίζει τὰ πάντα, κάλλιον ἀκόμη καὶ τοῦ πυρός, καὶ ἐὰν ἐγνωρίζωμεν νὰ ἐναποθέτωμεν ἐντὸς αὐτῆς ἐν καιρῷ εὐθέτω τὰ περιττώματα ἢ μὲν τὰ ὅποια καταπλημμύρησαν ἡμᾶς, ἢ ἠέλομεν ἀπαλλαγῆ ἀπὸ πάσης ἀπειλῆς μιάσματος καὶ ἀπολαμβάνει δεκαπλασίως τὴν ἀξίαν τῆς παρακαταθήκης, τὴν ὁποίαν ἐνεπιστεύθημεν εἰς τὴν γῆν.

ΕΚΟΥΣΙΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ

Ἐἶχον πολὺ γνωρίσει τὸν ποιητὴν Λουδοβίκον Μιράζ, ἄλλοτε, ἐν τῇ λατινικῇ λεγομένη συνοικίᾳ, ὅπου καὶ οἱ δύο ἐπρογενεατίζαμεν ἐν τινὶ γαλακτοπωλείῳ τῆς ὁδοῦ τοῦ Σηκουάνα. Τὸ γαλακτοπωλεῖον ἐκεῖνο διηθύνετο τότε ὑπὸ γράκας Πολωνίδος, τὴν ὁποίαν εἶχονμεν ἡμεῖς ἐπονομάσει πριγκιπέσσαν Τζουκολάθικα ἕνεκα φοβεροῦ τινος ὄχου πλήρους κρέμας μὲ τζουκολάταν, τὸ ὁποῖον καθ' ἑκάστην τακτικὰ ἐξέθετεν εἰς τὸ δεῖγμα τοῦ καταστήματός της. Τὸ πρόγευμα ἐκεῖ μὲ ἐστοίχιζε μόνον πενήντηκοντα λεπτὰ περιλαμβανομένου καὶ τοῦ καφέ, οἱ δὲ μᾶλλον ἰδιώτεροι ἐπλήρωνον καὶ πέντε λεπτὰ περιπλέον διὰ νὰ ἔχωσι καὶ χειρόμακτρον.

Ἐατὸς τινον νέων, οἵτινες ἐδείκνυσαν ὅτι ἐμελὸν ποτε νὰ διαπρέψωσιν, οἱ τακτικοὶ τοῦ γαλακτοπωλείου φοιτηταὶ ἦσαν πτωχοὶ συμπολιταὶ τῆς κυρίας τοῦ καταστήματος, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον εἶχον χρηματίσει ὀλιγαρχοὶ εἰς τὰς διαφόρους ἐπαναστάσεις τῆς Πολωνίας. Ἦτο εἰς μάλιστα, ἐπιβλητικὸς καὶ μελαγχολικὸς γέρον μὲ λευκὸν ὑπογείον, τοῦ ὁποῖου ὁ παλαιὸς καὶ μὲ μαῦρα ἐλακκοῖδῃ σιρίτικα κροσσημένους χιτῶν, τὰ πολύχαιλα ὑψηλὰ ὑποδήματα καὶ ὁ κοχλιοειδὴς πῖλος παρίστανον δόλοκρον Πλαῖθα κροσσομονίας καὶ ἀθλιότητος. Οἱ λοιποὶ Πολωνοὶ προσεφέροντο πρὸς αὐτὸν μετ' ἰλιχίτερον ἐνδείξεων σεβάσμου, διότι ὁ γέρον εἶχε ποτε ὑπάρξει δικατάρ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας.

Ἐκεῖ εἶχον γνωρίσει καὶ παράξενόν τινα φρενοβλαβῆ, ὅστις ἐξῆ παρεκδίδων μαθήματα γερμανικῆς καὶ ἐκήρυττεν ὅτι εἶχον ἀνοιχθῆ οἱ ὀφθαλμοὶ του εἰς τὸ φῶς τοῦ βουδισμού. Ἐπὶ τῆς ἐστίας τοῦ ἐλακκοῖδου διαματίου, ἐν ᾧ παρηνόμως συνώκει μετὰ τινος βραπρίας τῆς ἀγορῆς τοῦ Ἀγίου Γερμανοῦ, ἀνέκειτο μεγαλοπεσπῶς ἰκανῶς ὠραῖον εἶδωλον τοῦ ἰνδικοῦ θεοῦ Βούδα ἐκ νεφρίτου λίθου. Ὁ Βούδας εἶχεν ἀπαρκαταλύτως ἐστραμμένους τοὺς ὑπναλέους ὀφθαλμούς του πρὸς τὸν ὀμφαλὸν

καὶ διὰ τῶν χειρῶν του ἐκράτει τοὺς δακτύλους τῶν ποδῶν. Βαθυτάτη δ' ἦτο ἡ λατρεία, ἣν ἀπέδιδε πρὸς τὸ εἶδωλον ὁ διδάσκαλος τῆς γερμανικῆς ἀλλ' ὅταν ἐτελείωνεν ἡ τριμηνία καὶ συνέβαινε νὰ μὴ ἔχη νὰ πληρώσῃ τὸ ἐνοίκιον, ἐπειπε τὸν Βούδαν του εἰς τὴν ἐνεχυροδανειστήριον, τότε δὲ ζοφερὰ λύπη κατεῖχε τὸν ἀγαθὸν διδάσκαλον, δὲν τῷ ἐπανήρχετο δὲ ἡ γαλήνη πρὸς ὅταν ἤθελε πάλιν εὐρεθῆ εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν πρὸς τὸν ἰνδικὸν θεὸν ἀσεβῆ του πράξιν.

Ὁ Λουδοβίκος Μιράζ εἶχε περιεκομμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὴν ὄψιν ὠχρὰν καὶ μακρὰν καὶ φρυγανοειδῆ τὴν κόμην ὡς πάντες οἱ νέοι οἱ ἐρχόμενοι εἰς Παρισίους εἰς τὴν τρίτην θέσιν τοῦ σιδηροδρόμου πρὸς κατὰκτησιν φιλολογικῆς δόξης, οἱ ἐξοδεύοντες πλειότερα διὰ τὸ ἔλαιον τοῦ λύχνου παρά διὰ κρέας, οἱ ἔχοντες τέλος πάντων πολὺ μεγαλῆτερον πλοῦτον ἀνεκδότων δραμάτων ἢ μυθιστορημάτων παρά χρημάτων. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ ἡ ἰδική μου κόμη ἰκανῶς μακρὰ κατὰ τὸν συρμὸν τῶν χρόνων τῶν Μερουβιγγίων ἐλέρωνεν ὅχι ὀλίγον τὸ περιλαίμιον τοῦ ἐπενδύτου μου. Ὅταν ἐκ φύσεως εἶχομεν πλαστὴ διὰ νὰ γείνωμεν φίλοι μετὰ τὸν Μιράζ, ὅστις εὐθὺς μετὰ τὴν πρώτην γνωριμίαν μετ' ὠδήγησεν εἰς τὸ δωμάτιόν του ἐν τῇ ὁδῷ τῶν Τεσσαρῶν Ἀνέμων, ὅπου μετ' ἔλουσε διὰ . . . δύο χιλιάδων δωδεκασυλλαβῶν ὁμοιοκαταληκτῶν στίχων.

Τῷ ὄντι δὲ ἦσαν εὐμορφοὶ στίχοι, ἐνόμιζες ὅτι ἡ ἀνοιξὶς τοὺς εἶχεν ἐμπνεύσει καὶ ὅτι ἀνέδιδον τὸ ἄρωμα τῶν πρώτων πασχαλεῶν. Τὰ Ἐλεύθερα πηγά—οὕτως εἶχεν ἐπιγράψῃ ὁ Μιράζ τὴν λυρικήν του συλλογὴν, ἣν ἐξέδωκεν ὀλίγον χρόνον ἀφ' οὗ μοι τὴν εἶχεν ἀναγνώσει—ὅτι ἔχουσι πάντοτε τὴν θέσιν των μεταξὺ τῶν ἐλλεικτῶν καὶ συντόμων ποιητικῶν ἔργων, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ παντὸς ἀρεσκομένου εἰς τὰ προϊόντα τῆς νεωτέρας Μούσης.

Εἶπομεν ἀντιτίμων διότι μετ' ἐκεῖνα τὰ ποιήματα δὲν ἐφιλοτέχνησεν πλέον ἄλλα ὁ Μιράζ. Ἦτο νεαρὸς ἀειτιδεὺς ἀγαπῶν τὰ ὑψώματα καὶ εἶχε πᾶσι τὴν φωλεάν του ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Μονμάρτρης, πολὺς δ' εἶχε περᾶσει χρόνος, καθ' ὃν δὲν τὸν ἐβλέπομεν πλέον.

Ἐπειτα ἤρχισα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ βλέπω τὸ ὄνομά του ἐν ἐφημερίσιν καὶ περιοδικαῖς, ἔνθα τότε ἔκαμην ἀρχὴν νὰ καταχωρίζῃ τὰ μικρὰ καὶ ἐλλεικτὰ ἐκείνη διηγήματα, τὰ καταστήσαντα γνωστὸν τὸ ὄνομά του. Πέντε ἔτη εἶχον παρελθεῖ, ὅτε τέλος τὸν συνάντησα ἡμέραν τινα ἐν τῷ γραφεῖ μίᾳς ἐφημερίδος, εἰς ἣν παρεῖχον καὶ ἐγὼ τὴν συνεργασίαν μου.

Ἐχάρημεν μεγάλην χαρὰν ἀμφότεροι διὰ τὴν συνάντησιν ταύτην. «Καλὲ, σὺ εἶσαι! . . . τί γίνεσαι; ἀνευρέξαμεν καὶ οἱ δύο, μετὰ δὲ τοὺς πρώτους χαιρετισμούς, ἐμείναμεν ἀκόμη ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἀντικρὺ ὁ εἰς τοῦ ἄλλου κρατούμενοι ἀπὸ

τῶν χειρῶν καὶ ἐπιδεικνύοντες ἐν τῷ μακρῷ γέλωτι ἐγκαρδίου καὶ ἀνυποκριτοῦ χαρᾶς τοὺς ὀδόντας μας, οἵτινες εἶχόν ποτε μασήσει ἐκ τοῦ αὐτοῦ κομματίου λυσιώσης ἀγγελίδος. Δὲν ἦτο καθ' ὅλου μεταβεβλημένος, οὕτε τὴν κόμην του εἶχε κόψει, ἣν ἐξήκολούθει καὶ τότε μετ' ὠραίαν κίνησιν τῆς κεφαλῆς ὡς ἕππος θυροειδῆς, νὰ βίπτῃ εἰς τὰ ὀπίσω, ἀλλ' ἦτο πλέον ἡ ὄψις του καθαρὰ καὶ γαλήνιος οἱ ὀφθαλμοὶ του, ὡς ἀνθρώπου εὐτυχοῦς, τὸ δὲ λεπτὸν του ἀνάστημα περιεκλείετο ἐντὸς κομψοτάτου φορέματος.

— Δὲν θὰ ἀποχωρισθῶμεν πλέον, δὲν εἶν' ἔτι; μοι εἶπε καὶ λαμβάνων με ὡς παλαιὸς φίλος ἀπὸ τοῦ βραχίονος μετὰ παρέσυρον ἐπὶ τοῦ βουλευτήριου, ὅπου ἐχρότωνεν ὁ ἥλιος τοῦ Ἀπριλίου τὰ νεοθηλῆ φύλλα τῶν πλατάνων.

Τί λαμπρὰ ἡμέρα ἦτο ἐκείνη! Ἐξήντησάμεν τὰ: Ἐρυθμεῖσαι; . . . Ἐρυθμεῖσαι τὰ αὐτὰ τὰ τηγανητὰ ποῦ ἐμύριζαν ἄχυρον; καὶ τὸ ἐλεεινὸν βιζόγαλον τῆς προγιαπέστας Τζοκολάδσκας; καὶ τὴν μελαγχολίαν τοῦ γέρω δικτάτορος; καὶ τὸν Γερμανὸν διδάσκαλον ποῦ ἔστειλε κάθε τριμηνίαν τὸν Βούδαν του εἰς τὸ δανειστήριον; Οἱ κακοὶ καιροὶ εἶχον τέλος παρελθεῖ δι' ἀμφοτέρους. Ὁ Μιράζ εἶχεν ἀπὸ μακρὰν χειροκροτήσει τὰς πρώτας μου ἐν τοῖς γράμμασιν ἐπιτυχίας καὶ ἐγὼ δὲ δὲν ἠγνόουν τὰς ἰδικὰς του. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὅσατον ἠγνόουν ἦτο ὅτι εἶχε νυμφευθῆ, ὅτι ἐλάτρευε τὴν γυναῖκά του καὶ ὅτι ἦτο πατὴρ θυγατρὸς ἐκτάκτου, ἀληθινοῦ ἐρωτιδίου. . .

— Ἐλα νὰ ἴδῃς τὴν γυναῖκά μου καὶ τὴν κόρην μου, θὰ φᾶς μαζί μου σήμερον.

Τὸν ἠκολούθησα. Μετ' ὠδήγησεν ἐκεῖ κάτω εἰς τὸν *Περιβολὸν τῶν Τέριων*, ὅπου ἐκεῖτο ὁ οἰκίσκος του, κεκρυμμένος ἐντὸς τῶν δένδρων. Ἐνόμιζες ἐκεῖ ὅτι τὰ πάντα σὲ ὑποδέχονται καὶ μόλις ἤθελες σπρώξει τὴν θύραν τοῦ κηπαρίου, μικρὸς κύων ἦτο ἤδη ἐμπεπλεγμένος εἰς τοὺς πόδας σου.

— Κάτω, Γαβρός! . . . Ὅχι σὲ λερῶσῃ.

Ἄλλ' εὐθὺς ἄμα ὁ κωδωνίσκος εἶχεν ἠχῆσαι ἡ κυρία Μιράζ εἶχεν ἐμφανισθῆ εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας κρατούσα εἰς τὰς ἀγκάλας τὴν μικρὰν κόρην της. Ἦτο ὑψηλὴ καὶ ὠραία ξανθὴ ἡ κυρία Μιράζ εἶχε πλαστικὴν χάριν τὸ ἀνάστημά της καὶ ἐφάνιστο ὡς χυτὴ μετὰ εἰς τὴν κυανὴν αὐτῆς οἰκίαν ἡ ἐσθῆτα.

— Ἐνα λιὰτο παραπάνω . . . θὰ φάγῃ ἐδῶ παμπάλαιος φίλος.

Καὶ ὁ εὐτυχὴς πατὴρ, ἐξαικολουθῶν νὰ φορῇ τὸν πῖλον, ἀλλὰ λαβῶν τὸ θυγατρίον του εἰς τὰς ἀγκάλας, μοι ἐπεδείκνυεν ἀμέσως τὸ σπιτικόν του, τὴν τραπέζιαν κοσμουμένην ἀπὸ ὠραία φραγντικὰ σκεύη, τὸ γραφεῖόν του καταπεφορτωμένον βιβλίων καὶ ἔχον ἐν παραθύρῳ βλέπον πρὸς τὸν κήπον τὸν καταπράσινον εἰς τρόπον, ὥστε ὁ ἀνεμὸς εἶχε καλύψει διὰ βόδοχορῶν ἀνθέων κα-

στανέας τὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης διατεταγμένα τυπογραφικὰ δοκίμια.

— Καὶ ἔξυρξαι, εἶμεθα εἰς τὴν ἀρχὴν. . . Πόσος καιρὸς εἶναι ποῦ ἐκάμναμεν ἀκόμη ἀντίγραφον πρὸς δεκαπέντε λεπτὰ τὸν στίχον.

Ἐν ᾧ δὲ ἐγὼ ἐθαύμαζα τὰ ὠραία κόκκινα ἄνθη ἐνὸς ἐκ τῶν ἀρίστων ἐν τῷ κήπῳ δένδρων, ἐκ τῶν καλουμένων τῆς *Ιουδαίας*, ὁ Μιράζ εἶχε περᾶσει τὸ οἰκίαν του φορέμα τῆς ἐργασίας, εἶχε φορέσει τὰς ἐμβάδας του καὶ βεβυλισμένος εἰς τὴν μεγάλην πολυθρόναν του ὕψωνε μετὰ τὰς δύο χεῖρας τὴν μικρὰν τοῦ Ἐλένης ἵνα τὴν κάμῃ νὰ πηδᾷ καὶ ἐφώνει: «Χόπ λα, χόπ λα!»

Νομίζω ὅτι οὐδέποτε ἕως τότε εἶχον αἰσθανθῆ τελειότεραν ἐντύπωσιν τῆς εὐδαιμονίας. Ἐγευματίσαμεν λίαν εὐφροσύνως, — δύο φαγητὰ ὅλον ὄλον—ἄνευ τύπων, ἀλλ' ἐν πλήρει ἀγάπῃ καὶ εὐλοκίαι. Προήδρευε τρόπον τινα τοῦ γεύματος ἡ ὠραία κυρία Μιράζ μετὰ τὸ φαινόν της μειδίαιμα, ἔχουσα πλησίον της ἐπὶ ὑψηλοῦ καθίσματος τὴν μικρὰν της Ἐλένην. Ὡμίλει ὀλίγα, ἀλλὰ τὸ εὐφρὸς καὶ γλυκὺ της βλέμμα παρακολούθει τὴν τρελλὴν καὶ παραδοξολόγον συνομιλίαν, τὴν ὁποῖαν ἀδιάκοπον ἐκάμνομεν ἡμεῖς, ὅπως συνήθως οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων ὅταν εἶναι εἰς τὰ καλά των. Ὅταν ἤλθον τὰ ὀπωρικά, ἔλαθεν ἐν βόδον ἀπὸ τῆς ἀνθοδέσμης, ἥτις ἐκόσμηε τὴν τραπέζαν καὶ τὸ ἐνέπηξεν εἰς τὴν κόμην της πλησίον εἰς τὸ ὄπιον, μετὰ χάριτος ἀληθῶς υπερτάτης. Ἦτο τῷ ὄντι ἡ ὠραία καὶ σιγηλὴ φίλη, ἥτις ἐχρειάζετο εἰς τὸν ὄνειροπόλον φίλον μου!

Μᾶς ἔφερον τὸν καφὸν εἰς τὸ γραφεῖον, διότι δὲν εἶχον ἀκόμη ἐτοιμὴν τὴν αἴθουσαν—περιέμενον τὰ χρήματα τὰ ὅποια ἐμελλον νὰ λάθωσιν ἐκ τῆς ἐκδόσεως ἐνὸς μυθιστορήματος παρά τῷ Λεβὺ ἵνα ἀγοράσωσι τὰ ἐπιπλα τῆς κηθούσης των—ἔπειτα δὲ, ἐπειδὴ ἦτο δροσερὰ ἡ ἔσπερα ἤναψαν ὀλίγον πῦρ εἰς τὴν ἐστίαν, καὶ ἐν ᾧ ἐγὼ καὶ ὁ Μιράζ ἐκαπνίζομεν ἀναπολοῦντες καὶ πάλιν παρελθόντας χρόνους, ἡ οἰκοδέσποινα ἔχουσα εἰς τὰ γόνατά της τὴν μικρὰν Ἐλένην μετὰ τὸ ὑποκάμισον τὴν ἐδίδασκε νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὸ «Πάτερ ἡμῶν» καὶ τὸ «Θεοτόκε Παρθένε», ἐκείνη δὲ μετὰ δυσκολίας ἐπανελάμβανε τὰ λεγόμενα τρίβουσα ἄμα μετὰ τινος ἠδυσπλαθείας τοὺς μικροὺς της πόδας ἀπέναντι τῶν φλογῶν τῆς ἐστίης.

Ἐκτοτε ἐβλεπόμεθα, κατ' ἀρχὰς μὲν συχνότερον, ἔπειτα σπανιότερον, ἕνεκα τοῦ πολυασχόλου βίου, τὸν ὁποῖον ἀμφοτέροι διήγομεν. Ἔτη τινα εἶχον παρελθεῖ καὶ πάλιν. Συνητηώμεθα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν: «Πῶς πηγαίνεις;» — «Λαμπρὰ», καὶ ἐπορευόμεθα εἰς τὸ ἔργον μας. Τώρα ἐσχάτως σπανίως πλέον ἐβλεπον τὸ ὄνομα τοῦ Λουδοβίκου Μιράζ εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ εἰς τὰ περιοδικὰ καὶ τὸν ἐκκλοτύχισα, συλλογιζόμενος δὲ ὅτι ὁ φίλος μου εἶχεν ἤδη σχηματίσει μικρὰν

περιουσίαν, θὰ ζῆ τώρα πλέον μετὰ μεγαλῆτεράν ἄνεσιν, ἔλεγον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν πολυγοῦρε. Τέλος, κατὰ τὸ τελευταῖον φθινόπωρον ἔμαθον ὅτι ὁ Μιράζ ἦτο βαρῶς ἀσθενής.

Ἐσπευσα νὰ τὸν ἐπισκερθῶ. Κατῴκει πάντοτε εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, ἀλλὰ κατὰ τὴν μελαγχολικὴν ἐκείνην ἡμέραν τοῦ Νοεμβρίου, καθ' ἣν εἶχον πορευθῆ νὰ τὸν ἴδω, ὁ οἰκίσκος του μοι ἐφάνη ψυχρὸς καὶ οἰσνεί γυμνὸς ἐν τῷ μέσῳ τῶν φυλλοροοῦντων δένδρων. Ὁ μικρὸς κύων θὰ εἶχεν ἀποθάνει βεβαίως διότι τὸ γαύγισμά του δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὸν ἦχον τοῦ κωδωνίσκου ὅταν ἐσπρωξά τὴν μικρὰν κηλιδοτὴν θύραν καὶ εἰσεχώρησα εἰς τὸν κήπον, τοῦ ὁποῖου ἦτο ἐσκευασμένον ὑπὸ ξηρῶν φύλλων τὸ ἔδαφος καὶ ὅπου ἡ πᾶχη τῆς νυκτὸς εἶχε κάψει τὰ τελευταῖα χρυσάνθεμα.

Δὲν με ὑπεδέχθη ἡ κυρία Μιράζ—ἦτο ἀπούσα—ἀλλ' ἡ Ἐλένη, ἥτις ἦτον πλέον ἀγρωπὴ κόρη δεκατεσσαρῶν ἐτῶν. Μοι ἠνοιξε τὸ γραφεῖον τοῦ πατρὸς της ὑψοῦσα ἀποτόμως τὸν πέπλον τῶν μαύρων καὶ μακρῶν βλεφαρίδων της καὶ βίπτουσα ἐπάνω μου βλέμμα δειλὸν ἄμα καὶ ἀνήσυχον.

Ἐῦρον τὸν φίλον μου μαζευμένον ἐπὶ χαμηλοῦ καθίσματος παρά τὸ πῦρ, μετὰ γεροντικὸν οἰκίαν φόρεμα. Εἶχεν ἤδη πρὸς τὰ ἄκρα λευκανθίζουσαν τὴν μακρὰν του κόμην, αἰσθανόμενος δὲ νοτεράν καὶ ψυχρὰν τὴν χεῖρα, ἦν μοι ἔστεινε, καὶ βλέπων τὸ λευκὸν καὶ ἄτονον βλέμμα, ὑπερ ἔρριψεν ἐπ' ἐμὲ, ἠσθάνθητι ὅτι ὁ δυστυχὴς δὲν ἦτο καλά. Τρομερὸν πρᾶγμα! ἀνεύρισκον ἐν τῷ ταλαιπώρῳ φίλῳ μου τὴν αὐτὴν θέαν τῆς κεραυνοδόλου συμφορᾶς, τὴν ὁποῖαν ἄλλοτε ποτε ὁμοῦ διεκρίνομεν εἰς τὴν ὄψιν τῶν δυστυχῶν Πολωνῶν τοῦ γαλακτοπωλείου καὶ ἥτις τόσῃν μᾶς ἐνεποίη ἐντύπωσιν.

— Ἐ λοιπόν, γεροντάκι μου, τῷ λέγω, τί ἔχομεν;

— Εἶμαι χαμένος, φίλτατε, μοι ἀπεκρίθη μετὰ φρικώδους στεναγμοῦ. Ἀποθνήσκω σιθητικῶς, ὡς ἐν τῇ πέμπτῃ πράξει ἐνὸς δράματος. . . Ἐρυθμεῖσαι ὅταν παρουσιάζηται ὁ σεβαστὸς δόκτωρ ὁ ὁμοιάζων κατὰ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν Βερανζέρον καὶ παρατηρῶν τὸν σφυγμὸν τῆς νεαρᾶς πρίμας λέγει ὑψῶν τὸς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανόν: «ἡ ἀγωνία πληθαίνει! . . .» Μετ' ὅσον διαπορᾶν ὅτι εἰς ἐμὲ παρατείνεται πολὺ ἡ ἀγωνία, δὲν ἔχει τέλος! . . . Ἀλλὰ κάπνισε, φίλτατε, προσέθηκε βλέπων ὅτι ἠτοιμαζόμεν νὰ ρίψω τὸ σιγάρον διότι ἤκουον τὸν φοβερὸν βῆχά του, ὁ ὁποῖος ὁμοιάζε πρὸς τὸν βόγγον τοῦ θανάτου, κάπνισε, δὲν με πειράζει.

Προσεπάθησα νὰ εὐρῶ λόγους ἐνθαρρυντικούς. Τῷ ὠμίλουν κρατῶν τὴν χεῖρά του καὶ τύπτων αὐτὸν ἐλαφρῶς ἐπὶ τοῦ ὤμου, ἀλλ' ἠσθάνομαι ὅτι οἱ λόγοι μου ἀντήχουν εἰς τὸ κενὸν διότι ἦσαν ψευδεῖς, ἐκεῖνος δὲ παρατηρῶν με ἐφάνιστο ὅτι με ἐλεεινολόγει διὰ τὰς ματαίας μου προσπαθείας. Ἐπιώπησα.

— Κύτταζε, μοί λέγει, δεικνύων τήν τράπεζαν τοῦ γραφείου του, κύτταζε τὸ τραπέζι μου... εἶναι εἰς μῆνες ἀπ' ὅου δὲν εἶμαι πλέον εἰς θέσιν νὰ γράφω.

Καὶ ἔλεγεν ἀλήθειαν. Ἀπαίσιον ἦτο τὸ θέλημα τοῦ πλήθους ἐκείνου τῶν χαρτίων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ πολυκαταρία εἶχε συσσωρεύσει παχὺ στρώμα σκόνης καὶ τῶν ἐν τινι φαρμακτικῷ δίσκῳ ἐκ πετροῦ χηρὸς κοινυλίων ἐφ' ὧν παχεῖα ὠσπύτως εἶχε πῆξι· ἡ πεπαλαιωμένη μελάνη ἐνόμιζες ὅτι ἔβλαπτε ἀνηρτημένα ἐν τροπαίῳ γηραιῶ τινος πολέμιστοῦ τὰ ἐσκωρικισμένα ὄπλα.

Ἐδοκίμασα καὶ πάλιν νὰ τὸν ἐμψυχώσω.

Ν' ἀποθάνῃς! τῷ ἔλεγον, δὲν ἐντρέπεσαι, δὲν ἀποθνήσκουν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἡλικίας σου καὶ τῆς κράσεώς σου! Ἀλλὰ δὲν φροντίζεις, φαίνεται, διὰ τὴν υγείαν σου. Πρέπει νὰ υπάγῃς εἰς μεσημβρινὸν κλίμα νὰ διέλθῃς τὸν χειμῶνα... νὰ σὲ θεομάνη ὁ ἥλιος. Δόξα τῷ θεῷ ἔχεις τὸν τρόπον, δὲν στερεῖσαι... τότε θέσας τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ βραχίονός μου μὲ διέοψε.

— Ἀκουσον, μοί λέγει μετὰ πολλῆς σπουδαιότητος, δὲν βλέπομεθα μὲν συχνά, ἀλλ' ὅμως εἶσαι ὁ παλαιότατος ἴσως δὲ καὶ ὁ ἀριστος τῶν φίλων μου... πολλάκις μοί τὸ ἀπέδειξας... ὅα σοὶ ἐξομολογηθῶ λοιπὸν τὸ μυστικόν μου, τὸ ὁποῖον εἰς οὐδένα ὅα ἐπαναλάβῃς, ἐκτὸς ἂν ποτε θελήσῃς δι' αὐτοῦ νὰ ἀποτρέψῃς ἄπειρὸν τινα νέον ἀπὸ τοῦ σταδίου τῶν γραμμάτων, ὅπερ ὅα εἶναι θεάρεστον ἔργον. . . . Ναι, ἔσχον ἐπιτυχίας πολλὰς ἐν τῷ βίῳ μου. Ναι, μὲ ἐπλήρουν εἰς ἐν φράγκον τὸν στίχον. Ναι, ἐσχημάτισα μίαν μικρὰν περιουσίαν καὶ ἐντὸς ἐκείνης τῆς τραπέζης εὐρίσκονταί ἱκανὰ χαρτὰ διαφόρων χρωμάτων, κίτρινα, πράσινα, κόκκινα, εἰς ὧν καθ' ἕξαστηνίαν κόπτω ἀνὰ ἐν κομμάτιον καὶ ὅλα ταῦτα τὰ κομμάτια ἀντιπροσωπεύουσιν τριῶν ἢ τεσσάρων χιλιάδων φράγκων εἰσόδημα... Εἶναι πρᾶγμα ὡς ἡξούρεις ἱκανῶς σπάνιον δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων, καὶ διὰ νὰ ἐξοικονομήσω αὐτὰ τὰ ὀλίγα πτωχὰ χρήματα ἐφρασίσθην νὰ μιμηθῶ ἐγὼ ὁ ποιητῆς τὰς αὐστηροτάτας ἀρετὰς τῶν οἰλοκυριῶν καὶ μετὰ γενναϊότητος νὰ στερῶ ἐνδὸς κοσμημάτων τὴν γυναϊκά μου, ἐνδὸς φορέματος τὴν θυγατέρα μου... Τέλος πάντων, ἔχω αὐτὸ τὸ κεράλαιον... Καὶ πολλάκις ἐσκεπτόμην' ἂν ἀποθάνω, ἔχουσι τὸν ἄρτον τῶν ἐξησφαλισμένων, ὅα ἔχη μίαν προίκα ἢ Ἐλένη μου! Καὶ ἤμην εὐχαριστημένος, ἤμην υπερήφανος διὰ τοῦτο! Διότι, φίλε μου, γνωρίζεις πολὺ καλὰ τὴν αἰωνίαν ἱστορίαν τῶν χηρῶν καὶ τῶν ὀρφανῶν μας. . . . Τὰ πεντηκοντάλεπτα βοηθήματα τοῦ ὑπουργείου, τὸ πρόνομιον ἐνδὸς καπνοπωλείου ἀποφέροντος ἐξ ἀκόσια φράγκα τὸ ἔτος ἐν τινι ἐπαρχίᾳ... καὶ, ἐὰν ἡ κόρη εἶναι εὐφυῆς καὶ ὠραία ὡς ἡ ἰδική μου, ὅα εὐρεθῇ δραματικὸς τις ποιητῆς, παλαιὸς φίλος τοῦ πατρός τῆς, ὅστις ὅα τὴν συμβουλεύσῃ νὰ ἐγγραφῇ

εἰς τὸ Ὡδεῖον διὰ νὰ καταστήσῃ... Θεέ μου, φύλαττε! αὐτὸ ποτὲ δὲν ὅα γείνη! Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο, φίλε μου, δὲν πρέπει ἡ ἀσθένειά μου νὰ τραβήξῃ. Στοιχίζει πολὺ μίαν ἀθθένειαν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐργασίας καὶ ἐπώλησα ἡδὴ δύο τρία ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ χαρτὰ μὲ τὰ τοκοεφίδια... Διὰ νὰ μεταβῶ εἰς μεσημβρινὸν κλίμα ὅπως μὲ συμβουλεύεις, διὰ νὰ ζήσω ὡς ἡ σαῦρα εἰς τὰς Κάννας ἢ εἰς τὸ Μεντὼν πρέπει νὰ πωλήσω καὶ ἄλλα. . . . καὶ ἐπὶ τέλους ἀπ' οὗ δὲν εἶναι πλέον δυνατὸν νὰ ἐργάζομαι, ἂν ἡ κατάστασις αὕτη ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ τινα ἔτη, δὲν ὅα μείνῃ πλέον τίποτε! Εὐτυχῶς ὅμως δὲν εἶναι φόβος νὰ ἐξακολουθήσῃ... Ἀλλ' εἶναι τρομερὸν τὸ ὅ, τι ὑπέφερα ἀπ' ὅτου κατήντησα εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, αἰσθανόμενος ὅτι ἡ μικρὰ ἐκείνη ρουῖκα τοῦ χρυσίου τήκεται καὶ ὀλιγοτερεῖ καθ' ἡμέραν εἰς τὰς χεῖράς μου. Τώρα λοιπὸν μὲ ἐνόησας, δὲν ἔχει οὕτω; δὲν ὅα μὲ συμβουλεύσῃς πλέον νὰ φροντίζω διὰ τὴν υγείαν μου... Ἄν ἀκόμη δύνασαι ἀπὸ καθαρὰς καρδίας νὰ προσεύχησαι, παρακάλεσον τὸν Θεὸν νὰ μοί πέμψῃ ταχέως τοὺς νεκροὺς ὀπάτας.

Δεκαπέντε ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκμυστήρευσιν ταύτην ἠκολούθουν, περὶ τοὺς τριάκοντα, τὴν κηδεῖαν, τοῦ Λουδοθίκου Μιράζ εἰς τὸ κοιμητήριον τῆς Μονμάρτης. Ἦίχε χιονίσει τὴν προτεραίαν καὶ ὁ δόκτωρ Ἀρνουὺλ, παλαιὸς καὶ τακτικὸς φοιτητῆς πάντων τῶν ἐργαστηρίων τῶν ἐν Παρισίοις ζωγράφων φίλος δὲ καὶ ἰατρὸς τοῦ μακαρίτου μοί ἔλεγε μὲ τὴν ὄξειν ἐκείνην φωνὴν του.

— Κοινὸν πρᾶγμα, ἀλλὰ πάντοτε φοβερὸν αὐτὴ ἡ ἀντίθεσις. . . . Ἐνταφιαστὸς μὲ χιόνια. . . Μαῦρον ἐπὶ λευκοῦ... Καὶ τί ψυχρός!... Τέλος, εἴχομεν φθάσει παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ τάφου. Καὶ ὁ τόπος καὶ ἡ στιγμή ἦσαν ἐδυνηρά. Ὑπὸ θερῶν οὐρανῶν αἱ μικρὰ ἰτέα εἰτίνασσον εἰς τοὺς ἀνέμους τὴν ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν ἐπικαθήμεσαν λεπτὴν χιόνια. Οἱ παρόντες εἶχον σχηματίσει κύκλον καὶ μελαγχολικοὶ παρετήρουν τοὺς νεκροτάτας καταβιβάζοντας εἰς τὸν τάφον τὸ φέρετρον, τὸ ὁποῖον ὀλίγησαν ἐπὶ τῶν σχοινίων. Παρὰ τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον ἐκράτει τὸν σταυρὸν καὶ τοῦ ὁποῖου τὸ κοντὸν φέρεμα ἄφινε νὰ φρίκωνται τὰ ἄκρα τοῦ πανταλονίου, περιέμενον ὁ ἱερεὺς κρατῶν τὸν δάκτυλον ἐπὶ τοῦ βιβλίου του, ὁ δὲ ἀντιπρόσωπος τοῦ συλλόγου τῶν λογίων τοποθετήσας ὑπὸ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα τὸν πῖλόν του εἶχον ἡδὴ εἰς τὴν δεξιάν του χεῖρα, ἂν περιεκάλυπτε μαῦρον χειρόκτιον, τὰ φύλλα τοῦ ἐπιταφίου λόγου, τὸν ὁποῖον τῇ βοηθείᾳ ἐνδὸς συναδέλφου εἶχε πρὸ ὀλίγου αὐτοσχεδιάσει ἐπὶ τῆς τραπέζης ἐνδὸς κερναρίου καὶ ἐνώπιον δύο ποτηρίων. Ἀφῆκε, ἐν τῷ ὅ ἱερεὺς ἀνεγίνωσκεν ἡδὴ λατινιστὴ τὴν εὐχὴν, ὁ δόκτωρ Ἀρνουὺλ λαβὼν με ἐκ τοῦ

βραχίονος καὶ πλησιάζας εἰς τὸ οὖς μου τὸ στόμα του, μοί εἶπε χαμηλῇ τῇ φωνῇ

— Ἠξούρεις ὅτι νύτοχειριάσθην.

Τὸν ἐκύτταξα ἐλαθαρῶς. Ἐκείνος δὲ δείξας μοί διὰ τῆς χειρὸς τὸ μαῦρον σύμπλεγμα, τὸ ὁποῖον ἀπέταλμι ἡ κυρία Μιράζ καὶ ἡ κόρη τῆς, αἵτινες ἐπνίγοντο ὑπὸ τὰ δάκρυα ὑπὸ τὴν μακρὴν τῶν μαῦρον πέπλον καὶ ἠσπάζοντο ἀλλήλας ἐν τραγικωτάτῳ ἀλήθως ἐναγκαλισμῷ, προσέθηκε

— Δι' αὐτὰς! . . . Ναι, ἀπὸ εἰς ἡδὴ μηνῶν ἐρριπτεν εἰς τὸ πῦρ πάντα τὰ ἱατρικὰ καὶ ἐκ προθέσεως ἐπραττε πᾶσαν ἀπεισιεψίαν... Μοί τὸ ὠμολόγησε πρὶν ἀποθάνῃ... Ἐγὼ δὲ ὁ ὁποῖος ἤμην βέβαιος ὅτι μὲ τὸ κρεῶζωτον ὅα τὸν ἔκαμνον νὰ ζήσῃ ἐπὶ τρία τοῦλάχιστον ἔτη, δὲν εἶχον ἐνοήσει τίποτε. Τέλος, τὴν προπαρελθούσαν νύκτα, μὲ τὸν φοβερὸν ἐκείνον πάγον, εἶχον ἀφήσει ἀνοικτὸν τὸ παράθυρόν του, δῆθεν ὅτι τὸ ἐλκυσμόνησε καὶ ἤρκαξε μίαν τρομερὰν περιπνευμονίαν... Ναι, διὰ νὰ ἀφήσῃ ἄρτον εἰς τὰς δύο ἐκεῖνας γυναϊκάς!... Ὁ ἱερεὺς δὲν ἔχει εἴησιν ὅτι εὐχεται ὑπὲρ ἐνδὸς αὐτόχειρος. Ἀλλὰ, ἂς εἶναι αὐτόχειρ, ὁ Μιράζ ὅα ὑπάγῃ εἰς τὸν παράδεισον τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν... Αὕτη ἡ κατὰ μικρὴν αὐτοχειρία εἶναι τι ἠρωτικώτερον παρὰ νὰ διέλθῃ τις τὴν γέφυραν τῆς Ἀρκόλης ὡς ὁ Βοναπάρτης.

[François Coppée].

Σ . . .

ἘΣ ΤΗΝ ΕΡΗΜΙΑ

Ἐδῶ, ξανθοῦλα κυκλαμικῇ,
Ἐδῶ, γλωμῇ μου ἀνεμῶνῃ,
Τί ἦσυνα ἢ κάθε μὴ
Τὴν ἄλλη μὲ φιλικὴν μωρόναι!

Ποτὲ ἢ ἄκακη ἐρημικῇ
Γιὰ τὸν καὶ μὸς σὰς δὲ θυμῶναι
Μὴ σὲ, ξανθοῦλα κυκλαμικῇ
Μὴ σὲ, γλωμῇ μου ἀνεμῶνῃ.

Σὰ μητεροῦλά σας μὲ μὴ
Χαρὰ κρηφὴ σὰς καμαρόναι . . .
Νάταν κί' ὁ κόσμος ἐρημικῇ
Γιὰ μὰς, ξανθοῦλα κυκλαμικῇ
Γιὰ μὰς, γλωμῇ μου ἀνεμῶνῃ!

ΚΕΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Τοκογλύφος παρεκάλει ἱεροκήρυκα νὰ διηγήσῃ ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος κατὰ τῆς τοκογλυφίας.

— Ἀλλὰ, λέγει ὁ ἱεροκήρυξ ὀλίγον στενοχωρημένος, ἐμένα μ' εἶχον εἰπεῖ ὅτι . . .

— Σὰς εἶπον τὴν ἀλήθειαν, πάτερ μου.

— Λοιπὸν ἀπεφασίσατε νὰ ἀφήσατε . . .

— Ἀπεναντίας ἤθελα νὰ ἀφήσουν οἱ δμοτέχνοί μου τὸ ἐπάγγελμα, διότι μὲ ζημιόνουν πολὺ.

* *

Ἡρωτικὸς τις

— Τί μεγαλειότερον ἐντὸς μικροτέρου;

— Ποὺς γυναικεῖος ἐντὸς τοῦ πεδίου, τὸ ὁποῖον τὸν περιβάλλει.

Γνώμη χηρῶν περὶ τοῦ γάμου.

Πρώτη χήρα.— Ἦμην εὐτυχῆς ὑπανδρευμένη, καὶ ἐλπίζω νὰ εἶμαι καὶ πάλιν διὰ τοῦτο ὅα ὑπανδρευθῶ ἐκ νέου.

Δευτέρα χήρα.— Ἦμην δυστυχῆς εἰς τὸν πρῶτον γάμον μου, ἀλλὰ ἐλπίζω νὰ εἶμαι εὐτυχῆς εἰς τὸν δευτέρου διὰ τοῦτο ὅα ὑπανδρευθῶ ἐκ νέου.

Τρίτη χήρα.— Ἦμην εὐτυχῆς εἰς τὸν πρῶτον γάμον μου καὶ δυστυχῆς εἰς τὸν δευτέρου πρέπει νὰ δοκιμάσω καὶ τὸν τρίτον ὅα ὑπανδρευθῶ ἐκ νέου.

Ἡ γυνή, λέγει ὁ Ἀλέξανδρος Δουμάς, προφανῶς εἶνε ἂν κατώτερον. Τοῦτο βεβαίως καὶ ἡ Γραφή λέγουσα ὅτι εἶνε τὸ πλάσμα, τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς ἔκαμε κατόπιν ὄλων τῶν ἄλλων... εἶνε ἔργον κενυτικῶτος...

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Πολλάκις δαίλοισι περὶ προόδου τὸ κατ' ἐμὲ, νομίζω ὅτι ἀληθινὴν πρόοδος διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ὅα ἦτο τὸ νὰ κάμῃ ἱκανὰ βήματα πρὸς τὰ ὀπίσω, τουτέστι νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰς ἀπειρηθίμους μωρίας καὶ ἀνοησίας, ἂς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐπεσώρυσεν εἰς ἐαυτὸ ἀπὸ πεντακισχιλίων ἐτῶν, καὶ νὰ ἐπανέλθῃ ὅσον εἶνε δυνατὸν εἰς τὴν θέσιν, ἐν ἣ ὁ Θεὸς ἔταξεν αὐτὸ ἀπ' ἀρχῆς. Προφανὲς εἶνε ὅτι ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται γεωργός, κτηνῆς ἢ ἀλιεὺς, ὅπερ σημαίνει ὅτι παρὰ τῆς φύσεως οφείλει νὰ ζητῇ κατ' εὐθείαν τὴν πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν του. Ἀναμφισβήτητον δ' εἶνε ὅτι τὰ ἐπαγγέλματα ταῦτα εἶνε τὰ εὐγενέστατα πάντων ἐκεῖνοι δὲ μόνον πρέπει νὰ ἀφίνωσιν αὐτὰ καὶ ἐκλέγωσιν ἄλλα, ὅσοι ἔχουσι φυσικὴν τινα τάσιν καθαρῶτα ἐκδηλουμένην πρὸς ἄλλο ἐπάγγελμα. Ἐν τούτοις τί συμβαίνει σήμερον; Ἀπὸ προόδου εἰς πρόοδον κατηντήσαμεν εἰς τοῦτο, ὅτι ὅλη ἡ νεολαία βίπτεται ἀκράτητος εἰς δύο ἢ τρία ἐπαγγέλματα τὰ λεγόμενα ἐδευτέρια, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν οὔτε τὴν κλίσιν αὐτῆς, οὔτε τὴν ἱκανότητα, οὔτε τὴν ὑπέμετρον πληθὺν τῶν μετεροχημένων τὰ ἐπαγγέλματα ταῦτα. Δότε εἰς οἰονδήποτε πατέρα τὰ μέσα νὰ προάξῃ τὰ τέκνα του, καὶ θέλετε ἰδεῖ ὅτι οὐδὲν ἄλλο στάδιον ὅα ἐκλέξῃ ἀπὸ τὴν δικηγορικὴν καὶ τὴν ἱατρικὴν. (Alphonse Karr).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ζῆ ἐν Πατησίοις γέρον κηπουρὸς ἐν ἡλικίᾳ 116 ἐτῶν, ὀνομαζόμενος Ἀθανάσιος Παπαδημητρίου. Περὶ τοῦ γέροντος τούτου, περὶ οὗ ἀρκετὸν ἐποίησατο λόγον κατ' αὐτὰς ἡ δημοσιο-

γραφία συνιστώσα αὐτὸν ὡς ἀγωνιστὴν τοῦ 1821 εἰς τὴν μέριμναν τῆς κυβερνήσεως ἀναγινώσκουσαν τὰ ἐπόμενα ἐν τῷ *Λίβω*: «Ὁ Ἀθανάσιος Παπαδημητρίουποῦλος εἶνε Κυθῆριος, ἄνευ συζύγου καὶ τέκνων. Ὑπερέστησεν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγούς, αἱ δὲ πληγαὶ αὐτοῦ ἔλαβεν, καὶ μάλιστα ἡ παραμορφώσασα τοὺς δακτύλους καὶ τὸν καρπὸν τῆς μιᾶς χειρὸς του, ἣν ἔλαβεν ἐν Φαλήρῳ τὴν αὐτὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ἐφρονούθη ὁ ἀείμνηστος Καραϊσκάκης, εἰσὶν ἀψευδεῖς μάρτυρες περὶ τῶν ἐκδουλεύσεών του. Κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Ἔθνους, ἀπενεμήθη αὐτῷ ὁ ἀργυρῶς σταυρὸς καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ τῆς φάλαγγος, ὅστις τῷ ἀποπέσει σύνταξιν ἐκ δραχμῶν ἑκτῶ καὶ ἡμισείας κατὰ μῆνα. Μὴ δυνάμενος νὰ ζήσῃ δι' αὐτῆς, ἀνέλαβε τὴν καλλιεργίαν τοῦ ἐν Πατρίοις περιβολίου τοῦ μακαρίτου κληρονομοῦ Θεοδώρου Μανούσου. Τῷ 1857, περιελθόντος τοῦ περιβολίου τούτου εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Ὁρρανοτροφείου Χατζῆ Κωνσταντίνου, διαθήκης τοῦ ἰδιοκτήτου, ἐμεινεν ἐν αὐτῷ ὡς ἐκμισθωτῆς καὶ ὁ Καπετὰρ Θανάσης, ὡς τὸν ὀνομάζουσιν οἱ γνωρίζοντες αὐτῶν. Πλὴν πρὸ ἐπὶ τῶν οὐ μόνον κατέστη ἀνίκανος πρὸς ἐργασίαν, οἷαν ἀπαιτεῖ ἡ ἔκτασις τοῦ περιβολίου, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκμισθῶμα καθυστερεῖ ἐπὶ ἔτη, ἀνερχόμενον εἰς δραχμὰς 6,000 περίπου. Τὸ συμβούλιον τοῦ Ὁρρανοτροφείου πολλὰκις τὸν προέτρψε ν' ἀπομακρυνθῇ τοῦ περιβολίου, ὑποσχθέν νὰ χορηγήσῃ εἰς αὐτὸν ἐν τῷ καταστήματι ἀνεξέροδον κατοικίαν καὶ τροφὴν καὶ νὰ τὸν γηροκομήσῃ, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν πείσῃ φοβούμενος, ὡς εἶπε, μὴ ἀποθάνῃ, κατοικῶν ἐντὸς τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπειληθεὶς δὲ διὰ δικαστικοῦ κλητῆρος, ὅτι θὰ ἐκδιωχθῇ, ἐπροτίμησε ν' ἀπομακρυνθῇ τοῦ περιβολίου, βαρυαλγῶν ἐπὶ τῇ ἐγκαταλείψει αὐτοῦ, ὑπερθεώρησι ὡς ἴδιον αὐτοῦ κτῆμα, καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς παρκειμένην καλύβην, ἀντὶ νὰ δεχθῇ τὴν προσνεχθεῖσαν εἰς αὐτὸν περιθαψὴν ἐς τῷ Ὁρρανοτροφίῳ. Τὸ Συμβούλιον τοῦ καθιδρύματος τούτου, διὰ τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ, ἐπανεῖρε τὴν ἐπιουσαν αὐτὸν εἰς τὴν θέσιν του, ἰδὼν τὴν ἐπιμονὴν του καὶ σεβασθὲν τὴν τε ἡλικίαν καὶ τὰς πληγὰς του».

«Ἐάν ὁ Γκιτῶ, ὁ δολοφόνος τοῦ προέδρου Γκαρφιλῶ, δὲν ἔχη ἢ ὀλίγους μόνον μῆνας ζωῆς, ἔχει τοῦλάχιστον τὴν παρηγορίαν ὅτι θὰ ἀποθάνῃ πλούσιος.

Δὲν προφθάνει νὰ πωλῇ αὐτόγραφά του· τόσῳ δὲ μεγάλη εἶνε ἡ ζήτησις τούτων, ὥστε μετεποίησε τοὺς θαλάμους τῆς εἰρκτῆς αὐτοῦ εἰς ἀληθῆς κατάστημα πωλήσεως, γράψας ἐπὶ τῆς θύρας τῆς φυλακῆς του τὴν ἐξῆς εἰδοποίησιν :

«Ἀπὸ σήμερον πωλοῦνται ἐνταῦθα αὐτόγραφα φέροντα τὴν ἰδίαν ὑπογραφήν μου πρὸς 2 δολᾶρια καὶ 50 λεπτὰ ἢ δωδεκάς. Προσθέτω ἐν αὐτοῖς ἄνευ ἀυξήσεως τῆς τιμῆς ῥητόν τι ἐκ τῆς Ἀγίας

Γραφῆς ἢ χωρίον τι ὀρθοκλειτικόν. Ἡ φωτογραφία μου ἐν μεγάλῳ σχήματι φέρουσα τὴν ὑπογραφήν μου πωλεῖται ἀντὶ ἐνὸς δολλαρίου ἐκάστη, καὶ ἀντὶ 9 ἢ δωδεκάς.

»Γκιτῶ».

Τὰ ἐν Λονδίῳ ὑπουργεῖα τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν στρατιωτικῶν εἶχον συστήσει ἐπιτροπὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ὑποβουχίου σύριγγος ἀπὸ Δόβερει; Κελσί. Τὰ πλεῖστα τῶν μελῶν ἀπεφάναντο ἤδη, ὅτι ἡ σύριγγὶς δύναται νὰ προστατευθῇ τελεσφόρως, πρέπει ὅμως νὰ μετατοπισθῇ ἡ ἀρχὴ αὐτῆς εἰς τὰ ἐνδότερα, ὅπου τὰ ἀμυντικὰ μέτρα θὰ ὑποστηρίζωνται ἐπι μᾶλλον διὰ πληθῆος φρουρίων.

Αἱ ἐποχαὶ καθ' αὐτῆς θερίζουσι κατὰ τὰς διαφόρους χώρας εἰσὶν αἱ ἐξῆς :

Ἐν Αἰγύπτῳ πρὸ μηνῶν τὸ θέρος ἀπεπερατώθη.

Ἐν Αὐστραλίᾳ, Νέξ Ζηλανδίᾳ, Χιλῇ καὶ ταῖς πλείστασι τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς ἐπαρχίαις, θερίζουσι κατὰ τὸν Ἰανουάριον.

Ἐν Ἰνδίᾳ τὸ θέρος ἄρχεται κατὰ Φεβρουάριον καὶ παρατοῦται κατὰ Μάρτιον.

Ἐν Μεξικῷ, Περσίᾳ καὶ Συρίᾳ θερίζουσι κατὰ τὸν Ἀπρίλιον.

Ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ Ἀλγερίᾳ, Μορόκῳ, Κίνα, καὶ Ἰαπωνίᾳ κατὰ τὸν Μάιον.

Τὸν δὲ Ἰούνιον ἐν Καλλιφορνίᾳ, Ἰσπανίᾳ, Πορτογαλίᾳ, Ἰταλίᾳ, Ἑλλάδι, καὶ ἐν τισιν ἐπαρχίαις τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας.

Κατὰ Ἰούλιον τὸ θέρος ἄρχεται ἐν Γαλίᾳ, Αὐστρίᾳ, Οὐγγαρίᾳ, Πολωνίᾳ, Ῥωσίᾳ καὶ Νέξ Ὑόρκῃ.

Κατ' Αὐγούστον ἐν Γερμανίᾳ, Βελγίῳ, Δανιμαρκίᾳ καὶ Ὀλλανδίᾳ.

Καὶ τέλος κατὰ Σεπτέμβριον θερίζουσι ἐν Σκωτίᾳ, βορείῳ Ἀμερικῇ, Σουηδίᾳ, καὶ ἐν τῇ βορείῳ Ῥωσίᾳ.

Εἰς ἈΝΑΓΝΩΣΤΗΣ.

ΣΥΜΒΟΛΑΙ

Τίνα τὰ δυνάμενα νὰ καταστήρωσι τὸν βίον εὐτυχή.

Ὁ Ῥωμαῖος ποιητῆς Μαρτιάλης συγκραταῖσεν ταῦτα ὡς ἔπειτα: «Νὰ ἔχη τις ἀγρὸν ἀγαθόν· οἶκον ἔχοντα τὰ ἀπαιτούμενα· οὐδέποτε δίκας· ὀλίγας μερίμνας· κρᾶσιν καλὴν καὶ σῶμα ὑγιές· ἀγαθότητα μετὰ φρονήσεως· φίλους τοὺς ὁμοίους του· συνδικαιουμένους εὐαρέστους· τράπεζαν ἄνευ ποικίλων ἐδεσμάτων· νόμισμα μὴ παραττομένας ὑπὸ τοῦ οἴνου οὔτε ὑπὸ ἀνησυχίῶν· σύζυγον εὐθυμὸν ἀλλὰ σώφρονα· ὕπνον γαλήνιον· ἤθος ἀπροσποίητον· νὰ μὴ ἀγαπᾷ τίποτε ὑπερμέτρως καὶ τέλος νὰ περιμένῃ τὴν τελευταίαν ὥραν, χωρὶς νὰ τὴν ἐπιθυμῇ οὔτε νὰ τὴν φοβῆται».